ગુરુ પૂર્ણિમા વિશેષ અંક

अनन्य परिवर्तन

vitraag vigyaan

July 2014, Mumbai
Volume 4, Issue 4

गुरु पूर्णिमा महोत्सव रायपूर

અનુક્રમણિકા

02 EDITORIAL

03 શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન કથની

06 गुरु पूर्णिमा महोत्सव - रायपूर

08 પત્રોની પાંખે

12 પૂજ્યશ્રીની સાથે સાથે

17 पूज्यश्री की अमृतवाणी

20 THE MASTER'S VOICE

23 પ્રશ્નોત્તરી

25 પ્રવાસ વર્ણન

28 અર્વાચીન જૈન જ્યોતિર્ધરો

31 જૈન ધર્મનો પગથાર

34 સર્વાર્પણ દિવસ

36 મુમુક્ષુની કલમે: તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાના વીસ કારણો

38 અખાના છપ્પા

41 प्रेरक प्रसंग

42 मुमुक्षु की कलम से: चिंता - चिंतन में भेद

44 મુમુક્ષુની કલમે: સત્પુરુષની ઓળખાણ

46 સોહામણું સત્ય

48 HEALTH TO HAPPINESS

50 FORTHCOMING EVENTS

51 FROM US... TO YOU

52 ઉત્તમ દાન - 'જ્ઞાનદાન'

EDITORIAL

અજ્ઞાન તિમિરાન્ધાનાં, જ્ઞાનાંજન શલાકયા;
ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ

'ગુરુ' એટલે આપણા જીવનમાં વ્યાપેલા અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને, જ્ઞાનના તેજપ્રકાશ વડે અજવાળા પાથરી સાચી દિશા તરફ લઈ જાય તે મહાન તત્વ. ગુરુપૂર્ણિમાનો આ અંક આપની સમક્ષ મૂકતાં આપણા સહુના વહાલા પૂજ્યશ્રીના ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદન રૂપે અનાયસે એ જ ભાવ ઉદ્‌ગાર નીકળે છે કે આજે અનાદિના અમારા અજ્ઞાનનું 'અનન્ય પરિવર્તન' થઈ જ્ઞાન સ્વરૂપની જેટલી સમજણ આવી છે એ માત્ર આપની કરૂણા - કૃપા દ્વારા જ સંભવિત બની છે. આપનું માર્ગદર્શન અને યોગબળ હંમેશા અમને મળતું જ રહે, એ જ આપના ચરણોમાં અમારી વિનય પૂર્વકની વંદના છે.

શાસ્ત્રોમાં ગુરુને બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-મહેશની ઉપમા આપવામાં આવી છે. સદ્‌ગુરુ જ આપણને સ્વ-સ્વરૂપની ઓળખાણ કરાવી શકે છે, પર પદાર્થો તરફનો આસક્તિભાવ દૂર કરાવી શકે છે, આપણી પાસે પુરુષાર્થ કરાવી આપણા કર્મોનો ક્ષય કરાવી શકે છે. આવા સાચા આત્મજ્ઞાની સદ્‌ગુરુને ઓળખવા માટે તેમના પ્રત્યે વિશુદ્ધ પ્રેમ-ભક્તિ હોવી અત્યંત આવશ્યક છે. જેટલી જેટલી ભક્તિ જાગશે, તેટલી તેટલી શ્રદ્ધા વધશે અને તેટલી તેટલી અર્પણતા આવશે.

આપણને પ્રાપ્ત થયેલ દુર્લભ એવા મનુષ્યદેહની મૂલ્યતા પણ સદ્‌ગુરુના આશ્રયે જ સમજાય છે. અન્યથા ૮૪ લાખ યોનીના પરિભ્રમણમાં અનેકવાર મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા પછી પણ જેમ વ્યર્થ ગુમાવી દીધું એમ આ ભવ પણ વિતી જશે. માટે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીને આશ્રયે, તેમની આજ્ઞાનું ઉલ્લાસભાવે આરાધન કરી, સ્વરૂપ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શકીએ એ જ મંગલ કામના. ◆

શ્રી ઠાકરશી લહેરચંદ શાહ (લીંબડી)ના અનુભવ

સંવત ૧૯૫૨ના ચોમાસામાં લીંબડીવાળા પૂ. કેશવલાલ નથુભાઈ તરફથી કૃપાનાથ સંબંધી મને કાંઈ જાણ થતાં શ્રી ભાવનાબોધનું પુસ્તક વાંચ્યું, બાદ મોક્ષમાળા વાંચી. તે બે પુસ્તકો વાંચતા સ્વાભાવિક કૃપાનાથ પ્રત્યે પ્રેમ ઉદ્ભવ્યો. તેથી તેમના દર્શનાર્થે મારે વવાણિયા જવું થયું તેમાના પ્રસંગો નીચે મુજબ છે.

સંવત ૧૯૫૩ના માગસર વદ ૩/૪થી માગસર વદ ૮/૯ સુધીમાં વવાણિયા મધ્યેની હકીકત :

વદ ૪ની સવારના દશેક વાગ્યે સ્ટેશનથી ઉતરીને કૃપાનાથના ઘરે મારે જવું થયું. તે વખતે કૃપાનાથ કહે, આવ ભાણા. પછી હું તેમની સાથે જમવા બેઠો. કૃપાનાથ મને ચીજો લેવાનો આગ્રહ કરતા હતા ત્યારે મેં કહ્યું, 'સાહેબ, મારે આજ્ઞાનુસાર વર્તવાની ઈચ્છા છે તો મને આગ્રહ ન કરવા વિનંતી છે'. કૃપાનાથ કહે, 'તમે તો અમારા પરોણા છો'. જમીને ઉઠ્યા પછી કૃપાનાથની સેવામાં હું બેઠો હતો. તે વખતે કૃપાનાથે ઉદાસીનતાથી પૂછ્યું કે, 'તમે શું જોઈને અહીં દોડ્યા આવ્યો છો? અહીં શું ત્યાગ ભાળ્યો? શું વૈરાગ્ય ભાળ્યો?' મેં કહ્યું, 'મને પામર ને શું માલમ પડે? હું તો પૂજ્ય શ્રી સૌભાગ્યભાઈ તથા ડુંગરભાઈના આલંબને આપ સાહેબને જ્ઞાની પુરુષ ગણી અત્રે દર્શનાર્થે આવ્યો છું અને મારા તો આપ પરમ કૃપાળુનાથ સદ્ગુરુ છો. સાહેબ, મને આડો અવળો ગૂંચવશો નહીં'. બાદ મેં કંઈક આત્મજ્ઞાન સંબંધી પૂછતાં કૃપાનાથે કહ્યું કે, 'હાલ તું સમજી શકે તેમ નથી'.

એક દહાડો શ્રી મુંબઈની રેશમી ઓઢણી લઈને એક વાણિયાનું કૃપાનાથ પાસે આવવું થયું હતું અને તેના તરફથી ઓઢણીની કિંમત પૂછવાથી કૃપાનાથે તે જણાવી હતી. હવે તે જ દિવસે માતુશ્રી તરફથી જમવા બોલાવવામાં આવતાં કૃપાનાથે મને કહ્યું કે, 'જા તું જમી લે. અમને જમવાની રુચિ નથી'. ત્યારે મેં અરજ કરી કે, 'સાહેબ કેમ? કાંઈ તબીયત નરમ છે?' ત્યારે કહ્યું કે, 'ના'. ત્યારે ફરી કારણ પૂછ્યું ત્યારે કૃપાનાથે કહ્યું કે, 'પ્રતિક્રમણ થયું નથી'. આથી હું આશ્ચર્ય પામ્યો ને પૂછ્યું કે સાહેબ, 'પ્રતિક્રમણ શેનું?' ત્યારે કૃપાનાથે કહ્યું કે, 'સવારમાં જે અમે ઓઢણીની કિંમત કરી હતી તેના સંબંધમાં ઓઢણીના માલિક, અત્રેના ખોજાને અમારા તરફથી તે ઓઢણીની કિંમત ઓછી થવાથી તે ખપી નહીં, એમ લાગવાથી તેને અમારા પ્રત્યે કાંઈ ખોટું લાગ્યું છે. તેનું હજુ અમારાથી સમાધાન થયું નથી માટે તું જમી લે એટલે આપણે તેની પાસે જઈએ'. પછી અમે તે ખોજાને ત્યાં ગયા અને તેના મનનું સમાધાન કૃપાનાથે કર્યું.

એક દહાડો સવારે પિતાશ્રી તરફથી કૃપાનાથને

જણાવવામાં આવ્યું કે, 'તાવની ગોળીઓની શીશી જે આ કબાટ માથે પડી છે તે ઘણા લોકના લઈ જવાથી થઈ રહેવા આવી છે. માટે હવે કોઈ લેવા આવે તો તેને 'હવે થઈ રહેલ' છે એમ ભાઈ તમે ના પાડજો'. ત્યારે કૃપાનાથે કહ્યું કે, 'તે શીશી તમે અહીંથી લઈ જાઓ, તમે જાણો ને તમારી ગોળીઓ જાણે. મારાથી ખોટું કેમ બોલી શકાશે ?'

એક દહાડો પોપટલાલ નામે કૃપાનાથના એક મિત્ર બેસવા આવ્યા હતા. તેની પાસે કૃપાનાથે અતિ ઉદાસીનતાવાળા ચહેરે જણાવ્યું કે, 'પોપટલાલ, હવે અમને અહીં ઘડીવાર ગમતું નથી. જાણે માથે લાખો કરોડો મણનો બોજો હોય એમ અમને વસમું લાગે છે'. એમ કહી થોડીવાર શાંતપણે બેસી રહ્યા.

ઘણું કરીને તેજ રાત્રે પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમના ઓરડામાં કૃપાનાથ બિછાનામાં બિરાજ્યા હતા, તે વખતે હું તેઓશ્રીની સેવા કરવા ગયેલો ત્યારે મેં પૂછ્યું કે, 'સાહેબ, આ કાળે મોક્ષ હોય કે નહીં?' ત્યારે સાહેબે કહ્યું કે, 'શ્રી ભગવતીજીનાં પ્રસંગોથી સંભવતો નથી અને શ્રી ચંદ્રપન્નિત સૂત્રના પ્રસંગથી સંભવે છે'.

એક દહાડો સવારમાં કૃપાનાથના નજીકના ગામના કોઈ સગાઓ તરફથી કૃપાનાથને નવી દુકાન શરૂ કરવાનું મૂહુર્ત પૂછવામાં આવતાં કૃપાનાથે જણાવ્યું કે, 'તે જોષીનું કામ છે, તે મારું કામ નથી'.

વવાણિયેથી રવાના થતી વખતે મને કૃપાનાથે જણાવ્યું કે, 'ઘણું કરીને અમારે શ્રી સાયલે જવાનું થશે, તે વખતે બને તો તમે સાયલે આવજો. કારણ કે ત્યાં ઘણાઓ તરફથી અનેક વાતો ચર્ચાય, તેથી તમને સહજે સમજણ પડશે'.

આ વખતે શ્રી વવાણિયે હું પાંચેક દહાડા રહ્યો હતો. ત્યાં કોઈ કોઈ વખતે કૃપાનાથ પૂ. શ્રી છગનલાલભાઈને બોલાવતા ને બહેનને તેડતા હતા. કોઈ વખતે મધ્ય રાત્રિના સમયે હું જાગ્યો હોઈશ ત્યારે કૃપાનાથના મુખમાંથી કોઈ અપૂર્વ વૈરાગ્ય રાગમાં અત્યંત શાંતપણે સૂત્રની ગાથાઓ નીકળતી સાંભળવામાં આવતી હતી. આખો દિવસ ને રાત શાસ્ત્ર વાંચવાનો પ્રસંગ નજરે પડતો હતો. એક વખત અગાઉ મારાથી સેવાયેલ દોષ તેઓ સાહેબની રૂબરૂમાં જણાવેલ ત્યારે કૃપાનાથે મને તેના માટે નિત્ય ખેદ કરવા આજ્ઞા કરી હતી. બાકી તેમની દશા અને તેઓશ્રીનું વર્ણન અને વર્તન એટલું બધું મને અપૂર્વ જણાયું હતું કે તેનો અંશ માત્ર

લખવામાં પણ મારી મતિ ચાલતી નથી.

એક દિવસ કૃપાળુદેવ બેઠા હતા ને મને ઝબક માતુશ્રીના વિશે કહ્યું કે, 'એને અમારા ઉપર હજાર ગણો મોહ છે, પણ અમારે લગારે તેના ઉપર મોહ નથી'.

એક દિવસ ઝવેરી માણેકલાલભાઈ મને દહેરે તેડી ગયા હતા ને પૂજા કરી હતી. પછી બીજે દિવસે કહ્યું કે, 'તું પૂજા કરવા જા, ત્યાં પૂજા કરીને શાંતિનાથના કાનમાં જઈને કહેજે કે તમો વીતરાગદશા લઈને સિદ્ધિને પામ્યા છો, એમ મારા ગુરુ પણ વહેલા વહેલા તમારી પેઠે વીતરાગ દશા લઈ સિદ્ધિ વરવાના છે'. તે પ્રમાણે મેં શાંતિનાથ ભગવાનના કાનમાં જઈને કહ્યું. પછી ચંદન લાવવાનું કહ્યું તેથી વાટકીમાં ચંદન લાવ્યો અને તેમાં અંગૂઠો બોળી ત્યાં કૃપાનાથને મસ્તકે લગાડ્યું હતું. કૃપાનાથે કહ્યું કે, 'તેમની પાસે દ્રવ્યનો અભ્યાસ સારો છે'. પૂજા કરવાનું તેમની પાસેથી શીખ્યો.

એક દિવસ સાહેબજીને કૃપાળુદેવ કહીને બોલાવ્યા ત્યારે કૃપાળુદેવ કહે કે, 'તમો અહીં કહો છો ને તમને કોઈ પૂછશે તો શું કહેશો ?' ત્યારે કહ્યું કે, 'અમો કૃપાળુદેવ પાસે ગયા હતા એમ કહેશું, કંઈ શરમાશું નહીં'. ત્યારે કૃપાળુદેવે કહ્યું, 'શરમાવું નહીં'. ત્યાર પછી કૃપાળુદેવે મને કહ્યું કે, 'તને કોઈ પૂછે તો શું કહીશ ?' ત્યારે મે કહ્યું કે, 'મારા કૃપાળુદેવ પાસે ગયો હતો. એમ બેધડક કહીશ. તે વાતથી દબાઈશ નહીં' એમ વાત થઈ હતી. તે દિવસથી કૃપાળુદેવ કહીએ છીએ, પણ પહેલું કોણે કહ્યું તે ખબર નથી.

એક દિવસ માતુશ્રીને કૃપાળુદેવે કહ્યું કે, 'જ્ઞાનાવર્ણના રૂપિયા ખાનગી તમારામાંથી આપો, તેનો તમોને પરમ લાભ છે. તે રૂપિયા દુકાન કે બીજેથી લેશો નહીં'. પછી માતુશ્રીએ ખાનગીમાંથી આપવાનું કર્યું.

દર વખત બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગિયારસ, પુનમ, ચૌદશ એ તિથિઓમાં લીલોતરી શાક વગેરેની બંધી હતી. કૃપાળુદેવને પૂછ્યું ત્યારે કહ્યું કે, 'કંદોઈની દુકાનેથી ગાંઠીયા લાવીને શાક કરવું'. તેવી રીતે બાર પાખી પાળવાની કૃપાળુદેવની સમીપ ચાલતું. કોઈ દિવસ ભૂલથી તિથિને દિવસે લીલુ શાક લાવ્યા હતા તેને કૃપાળુદેવે ઠપકો આપ્યો હતો. ◆

(ક્રમશઃ)

गुरु पूर्णिमा महोत्सव - रायपूर

श्रीमद् राजचंद्र आत्म तत्व रीसर्च सेन्टर का रायपूर केन्द्र पिछले करीब ३ साल से कार्यरत है और वहाँ के जिज्ञासुगण, परम कृपालु देवने वचनामृत में बताये हुए सिद्धांतो और परम पूज्य प्रेम आचार्यजी के उन सिद्धांतो पर विवेचनो विगेरे पर भक्तिपूर्वक अभ्यास, स्वाध्याय और आत्म आराधना में जूड़े हुए है। रायपूर के जिज्ञासुओ, मुमुक्षुओ की परम उपकारी पूज्य प्रेम आचार्यजी के प्रति बढ़ रही बेजोड़ भक्ति इस साल पूज्यश्री को वहाँ खिंच लायी और रायपूर में, दि. ११, १२ और १३ जुलाई २०१४ को गुरु पूर्णिमा महोत्सव बड़ी धामधूम से संपन्न हुआ। रीसर्च सेन्टर के अन्य केन्द्रो से भी कई मुमुक्षुओने इस महोत्सव में भाग लिया।

परम पूज्य प्रेम आचार्यजीने यहां पर महात्मा गांधीजी द्वारा श्रीमद् राजचंद्रजी से आत्मा संबंधी पूछे गये प्रश्नो (वचनामृत पत्रांक ५३०) पर अपनी सरल, सुंदर और निराली शैली में विवेचन दिये और जीवों के प्रश्नो का समाधान भी किया।

सबसे पहला प्रश्न है - ''आत्मा क्या है? वह क्या करता है? और उसे कर्म दु:ख देते है या नहीं?''

पूज्यश्रीने इस प्रश्न का समाधान करते हुए समझाया कि जो लोग फिलसुफी की किताबें पढ़ते है वे सबसे ज्यादा भ्रमित रहतें है। सही ढ़ंग से आत्मा को कोई नहीं जानता। इस दुनिया में ६ पदार्थ ऐसे हैं जिन्हें किसीने बनाया नहीं है। वे शाश्वत है, अनादिकाल से है और अनादिकाल रहेगें। इनमें से दो मुख्य पदार्थ जड़ और चेतन है। जड़ पदार्थ में रुप, रस, गंध और स्पर्श गुण होते है। जड़ को जो जानता है, जो समझनेवाला है, उसीका नाम ''आत्मा'' (चेतन) हैं। आत्मा के अंदर 'ज्ञान' गुण है यानी निरंतर वह कुछ न कुछ जानते ही रहता है। आत्मा नित्य है यानी कोई भी संयोगसे उसकी उत्पत्ति नहीं होती। करोडों साल से आत्मा शरीर के साथ रहा है, फिर भी आत्मा थोडा सा भी जड़ हुआ नहीं है और जड़ शरीर में थोडा भी ज्ञान नहीं आया है।

शनिवार, दि. १२-७-२०१४ को ''ईश्वर क्या है?'' प्रश्न का जवाब समझाते पूज्यश्रीने कहा कि आज करीब करीब सारी दुनिया मानती हे कि 'ईश्वर' है । मगर ईश्वर सबके मन की कल्पना है और लाख आदमी के लाख ईश्वर है (कल्पना यानी जो हम अपने अनुभव से नहीं जानते, शास्त्रो विगेरे में पढ़ा हो)। यदि यथार्थ पुरुषार्थ किया जाय तो हम आत्मा के उपर लगे कर्म काट सकते है और संपूर्णता से कर्म को काट लें, आत्मा पवित्र और परम शुद्ध हो जाये वही ईश्वर है। गहराई से सोचने के बाद समझ में आयेगा कि परम शुद्धात्मा ही ''ईश्वर'' है।

'मोक्ष क्या है'? केवलज्ञान के बाद ८ कर्म जब क्षय हो जाते है, आत्मा के उपर एक भी कर्म नहीं रहता, कर्मो से संपूर्ण मुक्ति - वह मोक्षपद है। मोक्ष की तीव्र अभिलषा, इस संसार

से कैसे छूटुं? ऐसा भाव निरंतर चले तो ''आत्मप्राप्त सदगुरु'' की प्राप्ति होती है और गुरुगम से मोक्ष का टॉप सीक्रेट प्राप्त होता है। गुरु की कैसी भी बात हो, उसे पूरी श्रद्धा से मानने में आये, आज्ञा के प्रति अपूर्व रुची और उनके प्रति किसी भी भव में किसी से भी न किया हो ऐसा प्रेम हो, यदि यह तीन बातें हाजिर हो तो जीव को समकित (आत्मज्ञान) की प्राप्ति और मोक्ष की युनिवर्सीटी में दाखीला मिलता है। हमारी योग्यता होगी तब सदगुरु के वचन हमें समझ में आयेंगे। पूज्यश्री ने जोर दिया कि हमारे हृदय को कुछ भी असर नहीं होनी चाहिए। यह प्राप्त हो तो मोक्ष दूर नहीं है। ''यह मेरा है'' (ममत्व भाव) और ''मैं कुछ हुँ'' (अहम्त्व भाव), यह दो भाव को काट लिजीए तो फिर ध्यान समाधि अपने आप लग जायेगी। आत्मा को छोड़कर कुछ भी मेरा नहीं है, ''मैं आत्मा हुँ'', इतनी हिम्मत से जो यह पुरुषार्थ हो तो सुख शांति का अनुभव होगा, वह मोक्षका आंशिक अनुभव है।

गुरु पूर्णिमा महोत्सव अंतर्गत रायपूर के मुमुक्षुओ ने गुरु-शिष्य संबंधित सांस्कृति कार्यक्रम भी बहुत सुंदर तरीके से पेश किये। बहुत उल्लासपूर्वक और पूज्यश्री को वचन देते हुए कि, सब बलवान पुरुषार्थ करके आगे बढ़ेगें, यह महोत्सव संपन्न हुआ। ◆

પત્રોની પાંખે

નિજી ભાવોને વ્યક્ત કરતા પરમાર્થિક પ્રશ્નોનાં નિરાકરણ માટે પરમ પૂજય પ્રેમઆચાર્યજી સંબોધિત લખાયેલા જુદા જુદા મુમુક્ષુઓના પત્રોનાં જવાબમાં તેઓશ્રીના ઉત્તર રૂપી પત્રોની આ શૃંખલામાં તેમની નિષ્કારણ કરુણા અને પ્રેમસ્વરૂપ સહજ સ્વભાવના દર્શન થયા વગર રહેતા નથી. ચર્મચક્ષુથી વંચાતા એમના ગુજરાતી ભાષાના સાદા સીધા લાગતા શબ્દોને જો આત્મચક્ષુથી ઉકેલવામાં આવે તો અપરંપાર એવું આત્મત્વ ભરેલું દષ્ટિગોચર થયા વગર નથી રહેતું અને દંગ બની આશ્ચર્યચક્તિ થઈ ''અહો ! અહો ! શ્રી સદ્‌ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર; આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર.'' એ પરમ કૃપાળુ દેવનાં વચનો જીવ વેદ્‌યા વગર નથી રહી શકતો.

આનંદમાં હશો, રહેશો. જ્યાં આપણને મુંઝવે તેવી પરિસ્થિતિ ઉભી થાય અને ઉપાય આપણા હાથમાં ન હોય, અથવા હાથમાં ઉપાય કાર્યકારી ન થતાં હોય ત્યારે શાંતિ તે સરસ ઉપાય છે. નિરૂપાયતાનો ઉપાય સ્વસ્થતા અને શાંતિ છે, તેમ લાગે છે.

સાચી શાંતિ જ્યારે સત્સંગ, સત્‌શ્રુત અને સ્વાધ્યાયાદિની ઉપાસના બરાબર થાય છે ત્યારે મળે છે. આવી ઉપાસના ન થવાનું કારણ વ્યવહારાધિન બુદ્ધિ હોય છે. આવા જ કારણે ઘણી વખત પરમાર્થ નિમિત્તથી વેગળા થઈ જવાય છે.

હવે વ્યવહાર સબંધી વિકલ્પ, ખાસ કરીને મારી સાથે ન રાખશો, એમ ઈચ્છું છું.

બેનને આત્માર્થે આગળ વધવા ઘણી જ ઈચ્છા રહ્યા કરે છે. જેમ કરીને આત્મભાવમાં રહેવાય તેમ કરવું. તેમણે જણાવેલ કે આત્માના છ પદ માટે કંઈક જણાવું; પરમ કૃપાળુ દેવે આ છ પદને સમક્તિનાં નિવાસ સ્થાન જણાવ્યા છે અને જણાવેલ છે. જો આ છ પદ યથાર્થ સમજાય તો મુક્તિ

દૂર નથી. છ પદ જણાવું છું, ટૂંકાણમાં જેમ સમજાયા છે તે પણ જણાવું છું, બાકી નિવાસસ્થાન ગોતી લેવાનું રહેશે.

છ પદ:

(1) આત્મા છે.
(2) આત્મા નિત્ય છે.
(3) તે પોતાના કર્મોનો કર્તા છે.
(4) તે પોતાના કર્મોનો ભોક્તા છે.
(5) મોક્ષ છે.
(6) મોક્ષનો ઉપાય છે.

આત્મા છે:-

અનાદિકાળથી આત્મા અને દેહ સાથે રહ્યાં છે. તે કારણે જીવને આત્માનું દેહથી જુદાપણું ભાસતું નથી. અનાદિકાળના અધ્યાસથી જીવ દેહને જ આત્મા સમજે છે અને દેહનો નાશ થવાથી સર્વ 'ખતમ' એમ સમજે છે, જે બરાબર નથી. દેહની સાથેના સંબંધથી દેહને પોતાનો માનો, તે રૂપ થઈ જવું અને દેહની માન્યતા એવી થઈ કે આત્માનું અસ્તિત્વ જ ન રહ્યું તે અધ્યાસ. આ દેહનો અધ્યાસ ઓછો થાય ત્યારે આત્મા છે, તે સ્પષ્ટ ભાસે. જેમ કોઈ જીવ થાંભલાને બાઝી રહી રાડો પાડે કે મને થાંભલાએ પકડી રાખ્યો છે તો તે જેમ આપણને હાસ્યાસ્પદ લાગે છે તેવું હાસ્યપદ આપણા દેહાધ્યાસનું છે. આ મારી પત્નિ છે, આ મારું શરીર છે, અનાદિકાળથી આમ બોલીએ છીએ, સાંભળીએ છીએ અને બીજાઓ પણ આ વાતની પુષ્ટી કરે છે. એટલે તેમાં આપણને કંઈ જ હાસ્યપદ લાગતું નથી. પરંતુ જો જ્ઞાન દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો થાંભલાની બથ અને દેહાદિ વસ્તુની મોહાસક્તિથી પકડ તે બન્ને બરાબર છે. જીવ છોડે કે વિચારે તો સમજાય તેવું છે. આવો વિચાર બે-ચાર કલાકનો ન ચાલે તે પણ સમજાય તેવું છે. અનાદિ એટલે 10000000000000000000000000000000000000000000000000 આનાથી અનેકગણા ભવો થયા. તેમાં થોડા કલાક કે થોડા મહિના કંઈ જ વિસાતે નથી. માટે ધીરજ રાખી અધ્યાસ છૂટે ત્યારે 'આત્મા છે' તેમ ભાસે છે. બાકી તેને જાણવાનો ઉપાય નથી. થાંભલે બાઝેલો પોતાની મેળે હાથ છોડી છૂટો થાય તો જ છૂટો થઈ શકે. બીજા મદદ કરે તો પણ તે વળગી રહે, પછી જેમ ઉપાય નથી તેમ દેહાધ્યાસ ઓછા થતાં 'આત્મા છે' તે સમજાય છે.

સંસારના બધા જ દ્રવ્યોને પોતપોતાના ગુણધર્મ છે. તેમ જડ પદાર્થ અને આત્મ પદાર્થને પણ પોતાના વિશિષ્ટ ગુણો છે. આ ગુણોના કારણે આત્મદ્રવ્ય અને જડ દ્રવ્ય સ્પષ્ટ જુદા સમજાય છે. જડ પદાર્થના ગુણો છે રૂપ, સ્પર્શ, ગંધ, રસ; જે જે પદાર્થના આ લક્ષણો છે તે પદાર્થ જડ છે. તેવી રીતે આત્માનો ગુણ છે ચૈતન્ય. ચૈતન્ય એટલે કે જ્ઞાતા - દ્રષ્ટાપણું. જે પદાર્થમાં આ લક્ષણો દેખાય તે પદાર્થ આત્મા છે. હવે આ લક્ષણની પરીક્ષાથી તપાસતા આત્મા અને જડપદાર્થના અસ્તિત્વનો ખ્યાલ આવશે. (આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર ગાથા ૪૯ના આધારે).

જોવાનો અને જાણવાનો ગુણ એક આત્મપદાર્થને વિશે જ છે. બાળકને જેમ તલવાર અને મ્યાનમાં ભેદ જણાતો નથી તેમ દેહાધ્યાસ અજ્ઞાનથી આત્માનું અસ્તિત્વ જણાતું નથી. છતાં તલવાર જેમ મ્યાનથી જુદી છે તેમ આત્મા પણ શરીરથી ભિન્ન છે જ. જે જાણવાનું ઉપર જણાવ્યું તે કારણે સુલભ બને છે. (આ.સિ.શા. ગાથા ૫૦)

દેહાધ્યાસનો બીજો વિશેષ અર્થ છે પરને પોતાનું માનવું અથવા પોતે પરરૂપ થઈ તેમ પરરૂપ સમજવું. આત્મદ્રવ્ય માટે પોતાના દ્રવ્ય સિવાયની સર્વ વસ્તુ પર છે. શરીર, દેહ તે પર છે અને શરીરથી સંબંધીત સર્વ વસ્તુ પણ પર - એટલે બીજાની છે. આમ પર એવા જડ દ્રવ્ય શરીરને પોતારૂપ માનવું તે દેહાધ્યાસ છે. જીવની મુળભૂત મોટામાં મોટી જે ભૂલ છે તે પરને પોતાના માનવા રૂપ માન્યતા. હું એટલે આ શરીર એ જે પડેલી ટેવ છે તેજ અજ્ઞાન છે, તેજ મિથ્યાત્વ છે, તે જ અનંત સંસાર છે, તે જ પરિભ્રમણ અને પરિભ્રમણનો હેતુ છે. આ અતિગંભીર ભૂલ તરફ દ્રષ્ટિ કરાવવા પરમ કૃપાળુ દેવે આ ગાથા બે વાર લખી છે. સાધારણ રીતે તેમણે ક્યારેય એક વસ્તુ બે વખત નથી જણાવી. પરંતુ વસ્તુની ગંભીરતા જણાવવા, દેહાધ્યાસ ટળાવવા બે વખત લખી છે. (ગાથા - ૪૯-૫૦)

સાધારણ રીતે શંકા થાય છે કે આત્મા દેખાતો નથી અથવા બીજા અનુભવથી પણ જાણવામાં આવતો નથી. સંસારમાં અનેકાનેક પદાર્થો છે તે એક અથવા બીજી રીતે ઓળખી જાણી શકાય છે. ઘણી વસ્તુઓ નજરથી જોઈ જાણી શકાય છે. જે વસ્તુ દ્રષ્ટિથી પરે છે, નજરથી જોઈ નથી શકાતી તે બીજી ઈન્દ્રિયના ઉપયોગ વડે અનુભવી શકાય છે. જેમ કે હવા સ્પર્શેન્દ્રિયથી, ગંધ - નાકથી વિગેરે વિગેરે. (દરેક ઈન્દ્રિયના ઉપયોગથી જુદી જુદી વસ્તુ ગોતજો અને વિચારતા જશો.) આમ દરેક વસ્તુ એક યા બીજી ઈન્દ્રિયના અનુભવથી જાણી શકાય છે. તો પછી આત્મા પણ આમ કોઈ રીતે ઓળખાવો જોઈએ અને આમ ઓળખી શકાતો ન હોવાથી જ આત્માના અસ્તિત્વની શંકા જીવને રહ્યા કરે છે. બીજું મોટુ કારણ ઉપર જણાવ્યું તે દેહાધ્યાસ છે.

જરા વધારે ઉપયોગ રાખી વિચારતા જણાશે, દ્રષ્ટિનો દ્રષ્ટા કોણ છે ? જ્યાં જ્યાં દ્રષ્ટિ એટલે આપણી નજર પડે છે, જે જે વસ્તુ જોવામાં આવે છે, દેખાય છે તે જોનાર કોણ છે ? દ્રષ્ટા કોણ છે ? જે દ્રષ્ટા છે, જે જોનાર (ખરેખરો જોનાર) તે આત્મા છે. એક વસ્તુ નજરથી

જુઓ, આંખ બંધ કરો. શું જોયું યાદ કરો. આંખ બંધ છે, છતાં ખબર છે શું જોયું. કોઈની સ્મૃતિ લ્યો, યાદ કરો. તુરંત તે દ્રવ્ય આવશે જે આગળ આંખથી જોયું હતું. આમ આંખ, કાન, નાક, જીભ, ત્વચાદિ ઈન્દ્રિયોથી જે અનુભવાય છે તે શું છે, કેવું છે વિગેરે જાણનાર ખરેખરો દેખનાર જે પદાર્થ છે તે જ આત્મા છે. કાન ફક્ત સાંભળશે પરંતુ શું સાંભળ્યું, સ્તુતિ કે ગાળો તે આત્મા જાણશે. વળી આ બધી ઈન્દ્રિયો જે કંઈ કરે છે તે ફક્ત વ્યવહારથી બોલાય છે કે આંખ જુએ છે, કાન સાંભળે છે. આત્માનું નિમિત્ત અને સંગ ન હોય તો આંખો કે બીજી ઈન્દ્રિયો કંઈ જ કાર્ય કરી શકતી નથી. જીવ નીકળી ગયા પછી એકેય ઈન્દ્રિયો કંઈ કામ આપતી નથી. આમ વ્યવહારે જણાવાય છે (જે ફરીથી દેહાધ્યાસને કારણે છે) ઈન્દ્રિયો કામ કરે છે. વાસ્તવમાં તે ઐશ્વર્ય અને વૈભવ આત્માનો છે અને જે આ બધુ જાણે છે, સમજે છે તે આત્મા છે. (ગાથા - ૫૧)

વળી જીવને સઘળું જાણવાનું ઈન્દ્રિયના કારણે જ થાય છે તેથી લાગે છે કે ઈન્દ્રિયો જ સર્વે સર્વા છે. આંખ ન હોવાથી દેખાતું નથી, કાન વગર સંભળાતું નથી વિગરે વિગેરે. આ કારણે પણ આત્મા કરતાં ઈન્દ્રિયોનું મહત્વ વધારે લાગે છે પણ તેમ નથી. ઈન્દ્રિયોનું હોવાપણું તે જ્ઞાનાવરણ કર્મને આધિન છે. (મનુષ્ય ભવમાં આંખ ન હોય અને દેખાય નહીં તે, એકેન્દ્રિય જીવથી પંચેન્દ્રિયનો ઉત્થાન ક્રમ જોવાથી સમજાય તેવું છે. જ્ઞાન-પ્રકાશ ઉત્તરોત્તર ઈન્દ્રિય વૃદ્ધિ સાથે થઈ પછી ઈન્દ્રિયાતિત થાય છે. જેમ કે જીવ એકેન્દ્રિય, પછી બે, પછી ત્રણ, ચાર અને પાંચ ઈન્દ્રિય પણ પૂણ્યનાં જોરે મેળવે. પછી સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયપણું પામે અને પછી ઈન્દ્રિયની ઉપરનું જ્ઞાન મેળવે. જેમ એકથી પાંચ ઈન્દ્રિયનો વિકાસ છે તેમ મતિજ્ઞાનથી કેવળજ્ઞાનનો વિકાસ છે.)

વળી આ ઈન્દ્રિયોને એક પોતાના જ વિષયનું જ્ઞાન છે. જેમકે આંખથી જોવા સિવાય બીજું કામ થાય નહીં. તેમજ બીજી ઈન્દ્રિયોનું પણ છે. (વિચારશો અને ઉદાહરણ તપાસશો) પરંતુ આત્માને આ દરેક જુદી જુદી ઈન્દ્રિયોના બધા જ વિષયનું જ્ઞાન છે. (ઉદા. આંખે ફક્ત જોયું. આત્માએ નક્કી કર્યું આ પતિ છે, આ પુત્ર છે, આ મિત્ર છે, આ દુશ્મન છે અને પછી તેને અનુરૂપ વર્તના કરી પતિને પતિ યોગ્ય આપ્યું, લીધું. દુશ્મનને દુશ્મન યોગ્ય. ગંદુ જોઈ મોઢુ બગાડ્યું, સારું જોઈ બહોળુ હસ્યા વિગેરે વિગેરે. તેમજ સાંભળ્યું કાને; ગાળ સાંભળી, ગાળ દીધી, સ્તુતિ સાંભળી આનંદ અનુભવ્યો). આમ ઈન્દ્રિયો જે જ્ઞાન મેળવે તેનું એનાલીસીસ જે કરનાર છે તે આત્મા છે. ઈન્દ્રિયોની ઉપર જેની સત્તા છે, તે આત્મા છે. જેની આજ્ઞાધારે ઈન્દ્રિયો વર્તે છે તે આત્મા છે. ખૂબ મનન, ચિંતન, ધ્યાનાદિથી મારાપણાનો ભાવ ઓછો થાય ત્યારે આ ગાથા વિશેષ વિશેષ સમજાશે કે આત્માને ઓળખવા આપણી ઈન્દ્રિયોથી પ્રયત્ન કરીએ તે બરાબર નથી કારણ કે ઈન્દ્રિયોની શક્તિ મર્યાદિત છે. તેમ જે બીજાને આધીન વર્તે, અને જે ઈન્દ્રિયોથી પરે છે તે તેનાથી કેમ ઓળખી શકાય? માટે બુદ્ધિનો વિશેષ વિશેષ ઉપયોગ આત્માને ઓળખવા માટે ન કરતા બીજો રસ્તો ગોતવો, કે જે ઘણો સહેલો છે અને જે સત્સંગમાં, સ્વાધ્યાયમાં આવી ગયો છે. (ગાથા - ૫૨)
વિકલ્પ ઉઠે તો શમાવશો અથવા પૂછશો, પરંતુ શંકાગ્રસ્ત ન થશો. એજ વંદન ◆

ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય

આત્માના કે પ્રભુના ગુણો આત્મજ્ઞાન થયા પછી જ્યારે સમજાય ત્યારે એ ગુણો માટે અદ્‌ભુત અહોભાવ થાય છે અને આવો અહોભાવ જેમ જેમ વધે એવી રીતે ભગવાન, આત્માના બધાજ ગુણો પ્રત્યે અનહદ એવો પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય.

આત્માનું પરમ શુદ્ધ સ્વરૂપ એ જ પરમાત્મા છે એવું સમજાય ત્યાર પછી સાચા ભગવાનની ભક્તિ થાય છે.

* જ્ઞાનીના આશ્રયે મનુષ્યદેહની સાર્થકતા.

''દુર્લભ એવો મનુષ્યદેહ પણ પૂર્વે અનંતવાર પ્રાપ્ત થયા છતાં કંઈપણ સફળપણું થયું નહીં, પણ આ મનુષ્યદેહને કૃતાર્થતા છે, કે જે મનુષ્યદેહે આ જીવે જ્ઞાનીપુરુષને ઓળખ્યા તથા તે મહાભાગ્યનો આશ્રય કર્યો, જે પુરુષના આશ્રયે અનેક પ્રકારના મિથ્યા આગ્રહાદિની મંદતા થઈ, તે પુરુષના આશ્રયે જો આ દેહ છૂટે એ જ સાર્થક છે. જન્મજરામરણાદિકને નાશ કરવાવાળું આત્મજ્ઞાન જેમને વિશે વર્તે છે, તે પુરુષનો આશ્રય જ જીવને જન્મજરામરણાદિનો નાશ કરી શકે. કારણ કે તે યથાસંભવ ઉપાય છે. સંયોગ સંબંધે આ દેહ પ્રત્યે આ જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહનો પ્રસંગ નિવૃત્ત થશે. તેનો ગમે ત્યારે વિયોગ નિશ્ચયે છે, પણ આશ્રયપૂર્વક દેહ છૂટે એ જ જન્મ સાર્થક છે, કે જે આશ્રયને પામીને જીવ તે ભવે અથવા ભાવિ એવા અત્યંત થોડા કાળે પણ સ્વસ્વરૂપમાં સ્થિતિ કરે.''

- શ્રીમદ્‌ રાજચંદ્ર પત્રાંક ૬૯૨

દુર્લભ એવો મનુષ્ય દેહ પૂર્વે બધાને અનંતવાર પ્રાપ્ત થયો છે. જીવ જો અજર, અમર અને અવિનાશી છે તો પછી જીવ કે આત્મા અનાદિકાળથી છે તો મારા, તમારા જીવે એકવાર નહીં, અનંતવાર આ ૮૪ લાખ યોનીમાં તેમજ મનુષ્ય યોનીમાં પણ પરિભ્રમણ કરેલું હોય. જ્યારે જ્યારે મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયું ત્યારે જીવે અનેક જુદા જુદા દર્શનની અંદર (જૈન, વેદાંત, શીવપંથી વગેરે) જન્મ લીધો હોય, ત્યાં એને અનુરૂપ ભાવ કરેલા હોય પછી દેહ છોડેલો હોય.

ઈશ્વરના ગુણોનું બહુમાન કરતાં કરતાં એ ગુણો હૃદયને જેમ જેમ સ્પર્શ થતાં જાય એટલે સાક્ષાત અનુભવમાં એ ગુણો જેમ જેમ આવતાં જાય ત્યાર પછી ગુણોનો પ્રેમ એટલે પોતાના આત્માને પ્રેમ અને પછી આપણો આત્મા જેવો છે એનાથી અનંતગણો શુદ્ધ, કર્મ રહિત એવો સિદ્ધ, અરિહંત અને કેવળીનો આત્મા છે. પછી એમના આત્મા પ્રત્યે અનહદ પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય અને આપણે ભગવાનના પ્રેમી થઈ શકીએ .

કર્મ મનુષ્યભવમાં એટલા જ બાંધેલા હોય, બે પાંચ ટકા પ્લસ માઈનસ વાત જુદી છે. હવે આટલી બધી કર્મવર્ગણાઓ આપણા આત્માને ચોંટેલી હોય તો એ અનેક ધર્મોનું કોમ્બીનેશન હોઈ શકે. એના કારણે આપણને દરેક વખતે એવો વિચાર આવતો જ હોય આ સાચું છે કે આ સાચું છે ? અને કાં તો જે કૂળમાં જન્મ લીધો છે એનો દુરાગ્રહ હોય, અમે જે કરીએ છીએ એજ સાચું, બાકી બધું ખોટું.

આવો દુર્લભ મનુષ્યદેહ પૂર્વે અનંતવાર મળ્યો છે પણ કંઈ સફળપણું થયું નથી. ફક્ત મનુષ્યદેહે જ આત્મજ્ઞાન અને નિર્વાણ સંભવિત્ છે. બીજી કોઈ યોનીની અંદર મોક્ષનું કારણ થઈ શકતું નથી. રત્નચિંતામણી જેવા આ મનુષ્યદેહની પ્રાપ્તિ પણ અત્યંત દુર્લભ છે. નિત્ય નિગોદમાં અનંત-અનંતકાળ પડ્યા રહીએ ત્યારે માંડ એકવાર એવા નિમિત્ત કારણે એમાંથી બહાર નીકળી અને બાદર નિગોદમાં જઈએ. પછી એકેન્દ્રિયના પૃથ્વી, અગ્નિ, પાણી, વાયુ, વનસ્પતિ એ બધા જીવોમાં, ત્યાંથી બે ઈન્દ્રિયથી ચાર ઈન્દ્રિય; આટલા સમયમાં તો કેટલાય અનંતકાળ જાય કારણ કે ચાર ઈન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિયમાં આવવું તે ભયંકર અઘરું છે. વારંવાર જીવ પાછો જતો હોય, ચોથેથી બીજે જાય અને પહેલામાં હોય તો એકથી પાંચની અંદર જ ફર્યા કરે. પછી માંડ આ મનુષ્યપણું મળેલું હોય. આટલા ભવોથી અત્યાર સુધી મનુષ્યપણું પણ નિષ્ફળ ગયું છે. આત્મજ્ઞાન કે આત્માનો અનુભવ ચોક્કસ નથી થયો. વિશેષ પ્રકારે ધર્મની ક્રિયાઓ કરીએ એનું નામ સમક્તિ એમ ઘણા જૈનોની માન્યતા છે, પણ ક્રિયા એ કર્મ છે. અર્થાત ગમે તેટલો ધર્મ કરતા હોઈએ તો અશુભકર્મની નિર્જરા થાય, શુભકર્મ બંધાતા જાય પણ કર્મરહિતપણું સંભવિત નથી. કોઈપણ જાતની ક્રિયા કરવામાં આવે ત્યાં, ''હું આ કરું છું,'' તો કર્મબંધનનું કારણ છે. એની પ્રતીતિ એ છે કે અનંતકાળથી ધર્મ કરવા છતાં, અનંતવાર વિદ્યાભ્યાસ, અનંતવાર શાસ્ત્રાભ્યાસ, અનંતવાર જિનદીક્ષા, અનંતવાર આચાર્યપણું પણ પ્રાપ્ત થયું છે પણ કોરાને કોરા રહ્યા છીએ કારણ કે સમક્તિની યથાર્થ સમજણ, આત્માનો સાક્ષાત અનુભવ એ જીવને થયો ન હોય.

ભલે અનંતકાળ નિષ્ફળ ગયો હોય પણ આ મનુષ્યદેહનું ચોક્કસ સફળપણું છે, જો આ ભવમાં જેને આત્મજ્ઞાન થયેલું છે એવા જ્ઞાનીપુરુષની સાચા અર્થમાં ઓળખાણ થાય તો. હજારો લોકો કહે કે આ ભગવાન છે, આ જ્ઞાનીપુરષ છે અને આપણે માની લઈએ કે આ જ્ઞાનીપુરુષ છે તો જે દેહથી દેખાય છે તેને સ્થૂળ દ્રષ્ટિથી જ્ઞાની માનીએ છીએ. 'જ્ઞાની' એ તત્વ છે, આત્માની કોઈ અવસ્થા છે. એ દેહની અંદર જ્ઞાનીપણું ક્યાં છે એ જોવું જોઈએ. ગુરુના દેહને હજારો લોકો જ્ઞાની કહેતા હોય અને જીવ માની લેતો હોય તો એ જ્ઞાનીની ઓળખાણ નથી જ અને આવી મિથ્યા ઓળખાણ કેટલાય ભવોની અંદર ચોક્કસ કરી હશે. આ ભવની અંદર પણ કોઈને ગુરુ ચોક્કસ માનેલા હશે અને મહાજ્ઞાની છે એમ પણ માનતા હોઈશું પણ સાચા જ્ઞાનીની ઓળખાણ જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી આ મનુષ્યભવ નિષ્ફળ જાય જ.

અત્યાર સુધીની જીવની ધર્મ માટેની અનેક જુદી જુદી જે કંઈ માન્યતાઓ છે એ બધી માન્યતાને મૂકીને, જ્ઞાનીપુરુષ ઓળખાઈ ગયા પછી એ જેમ કહે છે એમ જ મોક્ષનો માર્ગ છે એવો નિશ્ચય કરી, એના મહાભાગ્યનો આશ્રય કરવો.

હવે આ સાચા પુરુષ છે એ ક્યારે માની શકાય ? એ જે જે પ્રકારે બોધ આપે છે, એ બોધને ગ્રહણ

આ મનુષ્યદેહનું ચોક્કસ સફળપણું છે, જો આ ભવમાં જેને આત્મજ્ઞાન થયેલું છે એવા જ્ઞાનીપુરુષની સાચા અર્થમાં ઓળખાણ થાય તો. એ એક જ આ માર્ગ બતાવી શકે એના સિવાય બીજો કોઈ નહીં. આવું દ્રઢત્વ જીવને જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી પરિભ્રમણના ફેરાનો એક આંટો ઓછો ન થાય.

કર્યા પછી એના ઉપર વિચાર કરી પૃથ્થકરણ થાય અને એમના વચનો કઈ રીતે સાચા છે એ વિચાર કરી પોતાના અનુભવે કરી ખબર પડે કે આ વચન આ રીતે સાચું છે. જેમ કે દયા, શાંતિ, ક્ષમા જેવા શબ્દો પણ જ્યારે સૂક્ષ્મ વિચારથી ઊંડા ઉતરીએ ત્યારે ચોક્કસ અનુભવ થાય કે આ શબ્દ પાંચ-પંદર વર્ષે હવે મને સમજાણો. જે જે બોધ જ્ઞાનીપુરુષ આપે છે તે બોધનું જેમ કહે છે તેમ ચોક્કસ પરિણામ આવે છે અને અનાદિકાળના જે સંસ્કારો છે એની મંદતા થાય અથવા અમુક પ્રકારે એનો ક્ષય થાય ત્યારે જીવને ચોક્કસ વિશ્વાસ આવે છે કે, જ્ઞાનીપુરુષ જેમ કહે છે એજ પ્રમાણે મોક્ષનો માર્ગ રહેલો છે. આટલા ભવોથી હજાર પ્રયત્ન કરવા છતાં વિષય અને કષાય કોઈ રીતે ઓછા નથી થયા એ એમના એક બોધવચનને અંગીકાર કરતાં પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે ક્રમશઃ એ જ્ઞાનીપુરુષની જીવને ઓળખાણ થાય છે.

હવે જેણે સાક્ષાત આત્મા પ્રાપ્ત કરેલો છે કે સાતમાં ઉત્કૃષ્ટ ગુણસ્થાનકને સ્પર્શી અને છઠ્ઠે આવ્યા છે એજ જ્ઞાની પુરુષ જગતને કે પોતાના પરિચિતોને બોધ આપી શકે. આત્મજ્ઞાન તો ચોથા ગુણસ્થાનકે છે, પણ ઉપદેશ અને બોધ આપવાને એ જીવ યોગ્ય નથી.

આત્મજ્ઞાન જેમને વિશે વર્તે છે તે પુરુષનો આશ્રય જ જન્મ - જરા - મરણનો નાશ કરી શકે.

જેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર ખરેખર થયો છે અને આત્માનું નિત્યપણું સમયે સમયે જેના અનુભવમાં છે, એ અનુભવના કારણે સંસારમાં કોઈપણ પ્રકારની અંશમાત્ર ભીતીનું કારણ નથી.

કોઈક મહાત્માને બાદ કરતાં ઘણા વિચારવાન જીવોએ ભક્તિમાર્ગનો તે જ કારણોથી આશ્રય કર્યો છે અને આજ્ઞા આશ્રિતપણું અથવા પરમપુરુષ સદ્‌ગુરુને વિશે સર્વાર્પણ સ્વાધીનપણું શિરસાવંધ દીઠું છે તેમ જ વર્ત્યા છે.
શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક ૬૯૩

ગમે તેટલા ધર્મના અનુષ્ઠાનો, આરાધના કરવા છતાં અંતરમાં ભય છે, ક્યાંક કુટુંબનો ડર છે, ક્યાંક આર્થિક અવસ્થાનો, ક્યાંક દુશ્મનોનો ભય છે, ક્યાંક કીર્તિનો ભય છે તો દેહનો લક્ષ છે. દેહની સાથે કનેક્ટેડ જે જે પદાર્થો છે, જે નાશવંત છે એ ચોક્કસ નાશ થવાના છે એનો જીવને ભય રહે. એ નાશ થવાના જ છે એ ખબર હોય તો ભય ન લાગે. પણ નાશવંત એવા પદાર્થો સાથે અત્યંત એવા મોહ, આસક્તિથી જોડાયેલા છીએ અને 'હું આત્મા છું' એ અનુભવથી ખબર નથી, આત્માનું નિત્યપણું ક્ષણે ક્ષણે અનુભવમાં નથી પછી એ જીવને ડગલે અને પગલે ભય લાગે છે. જેને આવું આત્મજ્ઞાન વર્તે છે એમની પાસે જન્મ, જરા, મરણનો નાશ કરવાનો એક કીમીયો છે અને એની જ ભક્તિથી આ વસ્તુ આપણને પ્રાપ્ત થઈ શકે. બીજો કોઈ ઉપાય મોક્ષ માટે નથી. સિદ્ધ ભગવાન પાસે હોય તો પણ આપી શકે એમ નથી. જેને આત્મજ્ઞાન છે એવો જે મહાભાગ્ય પુરુષ એ એક જ આ માર્ગ બતાવી શકે એના સિવાય બીજો કોઈ નહીં. આવું દ્રઢત્વ જીવને જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી પરિભ્રમણના ફેરાનો એક આંટો ઓછો ન થાય.

સંયોગ સંબંધે આ દેહ પ્રત્યે જીવને જે પ્રારબ્ધ હશે તે વ્યતીત થયે તે દેહનો પ્રસંગ નિવૃત્ત થશે.
જે કંઈ ધર્મ આપણે કરીએ છીએ તો સંસાર ચોક્કસ સારો થશે. એટલે આ દેહને જે કંઈ પરપદાર્થ, ધનસંપત્તિ સાથે જે સંબંધ છે એ સંબંધ તો ઉદયમાં આવશે અને સુખ કે સાહેબી ભોગવવાની છે અને જેટલું આયુષ્ય છે એ પ્રમાણે આ દેહની સાથે આ આત્મા પોતાના ભોગ ભોગવશે, ચોક્કસ ભોગવશે.

આ આત્મા આ દેહથી સંયોગ પૂરો થયે છૂટો પડવાનો છે એ ખાતરી છે. એ સમયની અંદર એવા કોઈ મહાપુરુષ, જ્ઞાની પુરુષનો આશ્રય થાય તો જ આ મનુષ્યપણું સફળ છે, અન્યથા નહીં

કૃપાળુદેવના ભક્તિ માટેના થોડાક પત્રો.
જબરજસ્ત સ્મરણશક્તિ હોય, અવધિ અને મનઃપર્યવજ્ઞાન ૧૨-૧૩ વર્ષે પ્રગટેલા હોય તો પરમ કૃપાળુ દેવનું જ્ઞાન કેવું હોય ? સર્વ પ્રકારના અજ્ઞાનથી રહિત થાય ત્યારે આ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન વિગેરે પ્રગટ થાય છે. જો કોઈને, પરમ કૃપાળુ દેવને સમજવા હોય તો એ વિચાર કરવો કે મારા આત્માનો એટલે જ્ઞાનનો વિકાસ કેટલો થયો છે ? મતિજ્ઞાનમાં મોટો ફરક દેખાણો છે ? અવધિજ્ઞાનના અંશ પ્રગટ થયા છે ? આખી જિંદગી દીક્ષા લીધેલી હોય અને આત્માના જ્ઞાનનો વિકાસ ન થયો હોય તો દીક્ષાથી જ આત્માનો વિકાસ છે, એમ કહેવું ખોટું છે. કહેવાનો આશય એ છે કે મહાવીર ભગવાને સહસ્ત્રગમે આ બધી ક્રિયાઓ કહી છે. ધર્મની કોઈપણ ક્રિયા કરીએ એ મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન છે, ન કરવી એવો આશય નથી. ધર્મની દરેકે દરેક ક્રિયા, નાની મોટી કરવાની જ છે અને જ્યાં સુધી દીક્ષા ન થાય ત્યાં સુધી એક પ્રકારે મોક્ષ નથી. પણ માત્ર કપડા બદલાવીએ એ દીક્ષા નથી.

આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણું, તે સાચા ગુરુ હોય.
મુનિપણું એટલે દીક્ષા. સંસારના સર્વ આસક્તિભાવથી જે મુક્ત અને રહિત થયા છે એ મુનિ છે.

ઘણા ઘણા પ્રકારથી મનન કરતાં અમારો દ્રઢ નિશ્ચય છે કે ભક્તિ એ સર્વોપરી માર્ગ છે, અને તે સત્પુરુષના ચરણ સમીપ રહીને થાય તો ક્ષણવારમાં મોક્ષ કરી દે તેવો પદાર્થ છે.

શ્રીમદ રાજચંદ્ર પત્રાંક ૨૦૧

સંસારના બધા ભાવોથી જ્યારે રહિત આપણે થઈએ તો એ દશા ત્યાગની દશા છે, એ મુનિપણું છે અને જ્યાં સુધી બધા ભાવોથી છૂટીએ નહીં ત્યાં સુધી મોક્ષનું કારણ થવાનું જ નથી.

દિગંબરપણામાં પણ એ જ વાત આવે છે. આઠ પ્રકારના જે કાંઈ કર્મો છે એ કર્મોથી આત્મા પોતાને શણગારે છે. આઠ કર્મને ઓઢી નવી દુલ્હનની જેમ આત્મા ફર્યા કરે છે. આ આઠે કર્મ સંપૂર્ણપણે નીકળી જાય તો આત્મા કર્મરહિત કે વસ્ત્ર રહિત થાય. આ જ આત્માનું દિગંબરપણું છે. એવી રીતે શ્વેતાંબર, દેરાવાસી, સ્થાનકવાસી કહીએ એ બધાના અદ્‌ભુત એવા રહસ્યો રહેલા છે. કહેવાનો આશય એ છે કે જ્ઞાનીપુરુષના આશ્રયે આ બધા સંપ્રદાયોનો ગૂઢ અર્થ સમજવામાં આવે છે. ધર્મની જે ક્રિયા કરવામાં આવે એનો લક્ષ કર્મની સાચી નિર્જરા હોવી જોઈએ. જીવને પોતાના અનુભવમાં આવવું જોઈએ કે મારા કર્મોની નિર્જરા થઈ રહી છે, આત્માના જ્ઞાનનો વિકાસ મારામાં થઈ રહ્યો છે; રાઈટ ડાયરેક્શનમાં આત્મા પુરુષાર્થ કરે છે.

એટલે જુદા જુદા સંપ્રદાયો એ કાંઈ ભેદ નથી, એ મહાવીરની સ્યાદવાદશૈલીની દેન છે. સંસારમાં જેમ હજારો જાતના ધંધા કરીએ છીએ તો એમ કહીએ કે મહાવીરે ધર્મની આટલી બધી રીતો આપી છે; દીગંબર, શ્વેતાંબર, સ્થાનકવાસી, દેરાવાસી, ઢુંઢિયા કોઈપણ એક રીતથી મોક્ષે જવાનું છે.

મુક્તિ શું છે ? કર્મથી રહિતપણું એ મુક્તિ છે. સાક્ષાત કર્મની નિર્જરા જે સેકંડે સાચા અર્થમાં થઈ પછી તો ઓટોમેટીક ચાલવાની છે અને ત્યાં મોક્ષની શરૂઆત થઈ. જ્ઞાનીપુરુષના આશ્રયે જે સેકંડે, જે ક્ષણે આ આખુ તત્વ કે રહસ્ય જીવને ખબર પડે ત્યાંથી મોક્ષ શરૂ થઈ ગયો છે. એટલે ભક્તિ એ સર્વોપરી માર્ગ છે એને તે જ્ઞાનીપુરુષના ચરણ સમીપ રહીને થાય તો ક્ષણવારમાં મોક્ષ મળે. અનંતકાળમાં જે ક્ષણ નથી મળી એ ક્ષણ આ ભવની અંદર આ જ્ઞાની પુરુષના આશ્રયે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

કોઈ અપવાદ રૂપ મહાત્માને બાદ કરો તો બધા લોકોએ આ ભક્તિમાર્ગ જ ગ્રહણ કરેલો છે. સંસારમાં પણ કોઈ જીવ ભક્તિમાર્ગ વગર સંસાર ચલાવી ન શકે, મોક્ષ પછીની વાત. સંસારમાં કોઈપણ જીવ કોઈપણ એક ક્રિયા ક્યારેય પણ પોતાની મેળે ન જ કરી શકે. ક્યાંકથી શીખવી જ પડે એટલે સંસારની ભક્તિ કરતાં કેટલો સરસ સંસાર કરી શકાય છે એ આપણા બધાનો અનુભવ છે તો પછી પરમાર્થની ભક્તિ કરતાં પરમ અર્થ એટલે આત્મા પ્રાપ્ત ન થાય એ કેવી રીતે સંભવ છે. ◆

*** ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય .... લેખક : શ્રી ભોગીલાલ ગીરધરલાલ શેઠ**

નોંધ : પૂજ્યશ્રીના 'ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય'ના વિવેચનોનું આ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ અનન્ય પરિવર્તનના તંત્રી વિભાગ દ્વારા આવરવામાં આવ્યું છે.

पूज्यश्री की अमृतवाणि

स्वच्छंद

पिछले अंक में हमने यह समझा कि स्वयं का सूर, आसक्ति, स्वच्छंद भाव, रागभाव, मोहभाव इत्यादि सबका समावेश 'स्वछंद' में आ जाता है। स्वयं के शरीर के प्रति जीव को सबसे अधिक राग और आसक्ति भाव होता है। जिन जिन वस्तुओं को हम अपनी कहतें हैं, गहने, हीरे, मोती या कोई व्यक्ति, यहाँ पर शत प्रतिशत मेरेपन का भाव होगा ही कि 'यह मेरा है'।

बहुत सारा शुरूआत का जो वांचन था वो बहुत बार वचनामृत में से सुना हुआ ही होगा। अत: जिन लोगों का वचनामृत का वांचन होगा, उन लोगों को ऐसा लगेगा की यह तो हमने पढ़ा है। बस यही सबसे बड़ी में बड़ी भूल है। मैं जानता हूँ या मैंने पढ़ा है ऐसा एक भी विचार यह वांचन सुनते हुए आता हो तो वो दूर करने का पहले भी वांचन में बहुत बार कहने में आया है। जब भी कोई भी जीव ऐसा समझता है कि मुझे आता है, या आ गया, वहाँ फुल स्टोप आ जाता है, और फिर उसके आगे का जो कुछ समझने जैसा है, वह जीव समझ नहीं सकता क्योंकि उसे लगता है मैं सब समजता हूँ। पर अगर थोड़ा विचार करें तो आज की हमारी चाहे जैसी दशा हो और फिर सर्वज्ञ के साथ तुलना करें तो लक्ष्य में आयेगा कि कितनी बड़ी हमारी भूल है। याने जब तक अंतिम दशा प्राप्त ना हो, तब तक ज्ञान संपूर्ण नहीं, अधुरा है। लक्ष्य यही रहना चाहीये कि अभी मुझे और विशेष समझना है।

जब भी कोई भी जीव ऐसा समझता है कि मुझे आता है, या आ गया, वहाँ फुल स्टोप आ जाता है और फिर उसके आगे का जो कुछ समझने जैसा है, वह जीव समझ नहीं सकता क्योंकि उसे लगता है मैं सब समजता हूँ।

आज अगर हम देखें तो जिन्होंने वर्षो तक शास्त्रों का अभ्यास किया हुआ है, या बहुत से ऐसे लोग होंगे की जिन्हें वचनामृत लगभग मुंह जबानी होगा (याद होगा), पर यह सब होते हुए भी जीव के जो दोष हैं वो जाते नहीं और सच्चा समकित का मार्ग मिलता नहीं। ये जीव हमेंशा ऐसा ही समझता होता है कि मुझे सब आता है। तो वहाँ शास्त्र अभिनिवेश ऐसा शब्द उनके लिये कहा जाता है। यहाँ जीव स्वयं पढ़ता हूँ, स्वयं से जान रहा हूँ, ऐसी भ्रांति में अटक कर समकित की यथार्थ समझ नहीं ले सकता। इसलिये इस वांचन में जब जब ऐसा लगे तब ऐसा समझने का की शब्द सुना हुआ है। इसके बहुत सारे अर्थ होते हैं अत: जब तक अंत का अर्थ मुझे ना समझ में आये तब तक मुझे पढ़ना है, जानना है, समझना है। मैं जानता हूँ /समझता हूँ ऐसा विचार लगभग नहीं करना।

महावीर शिष्य परम कृपालु देव ने स्वच्छंद के बारे में बहुत कुछ बताया हुआ है और स्वच्छंद का दोष टालने पर खूब खूब जोर दिया है। उन्होंने अनेक पत्रों और पदों में यह बात बताई है। परम कृपालु देव ने इतना कुछ स्वच्छंद के लिये भार पूर्वक बताया है तो फिर, जो अत्यंत विचारवान जीव है उसे खूब विचारने की जरूरत है, कि परम कृपालु देव ने इतना महात्म्य स्वच्छंद का, स्वच्छंद को समझने के लिये कहा है तो यह निश्चित समझना चाहिये।

ऐसे व्यक्ति जब स्वच्छंद पर बहुत ज्यादा जोर देतें हैं, तब विचारवान जीवों को खूब विचारने जैसा है, कि मेरा स्वच्छंद कहाँ है? और हम में से कोई भी जीव स्वच्छंद के दोष बिना का हो ही नहीं सकता। आगे पढ़ेंगे की किसी भी जीव में कोई भी जीव स्वच्छंद नाम का दोष अपने आप से स्वयं जान ही नहीं सकता। और जब तक यह स्वच्छंद दोष रहा हुआ है, तो इसके अंतर्गत दूसरे अनेकानेक दोष रहे हुए हैं। यह बात बहुत जटील और सहज में समझ में ना आ सके वेसी ही होनी चाहिये। अगर स्वच्छंद सभी को सहजता से समझ में आये ऐसा होता तो परम कृपालु देव को ऐसा लिखने की जरुरत नहीं होती। अब हमे, किसी भी तरह से इस स्वच्छंद को समझने का हे और स्वच्छंद जो समझ में आ जाये तो बहुत सारे दोष दूर होंगे और उससे समकित आत्मज्ञान सरल व अत्यंत संभवित है। संसार में जो ये स्वच्छंद समझ में आ जाये तो लगभग हर एक - प्रत्येक जीव के साथ शुभ ऋणानुबंध बंधेगा यह नियम है। और अगर किसी के साथ अत्यंत अत्यंत अशुभ ऐसा ऋणानुबंध बहुत-बहुत भवों से चलता आ रहा हो तथा सामने वाला जीव ना समझे तो वो बंध हुआ रेहगा पर हम अवश्य छूट जायेंगे, यह बात निश्चित है। जैसे उदाहरण लें तो कमठ कहें या संगम देव कहें इन दोनों देवो ने पार्श्वनाथ प्रभु और भगवान महावीर को बहुत सारे उपसर्ग दिये थे। पर दोनों भगवान तर कर मोक्ष पहुँच गये और कमठ तथा संगम देव दोनो भटक रहे हैं। इसलिये कभी भी ये विचार नहीं करना के सामने वाले व्यक्ति को सुधरना चाहिये। हमें छूटना है इसलिये हमें सुधरने की जरूरत है। हमें समझने की जरूरत है । १०० टके हमारे में से हर एक ने यह वाक्य जरूर कहा होगा या कहते हैं, कि कितना समझाया, यह समझता ही नहीं अब मैं क्या

कोई भी जीव स्वच्छंद नाम का दोष अपने आप से स्वयं जान ही नहीं सकता। और जब तक यह स्वच्छंद दोष रहा हुआ है, तो इसके अंतर्गत दूसरे अनेकानेक दोष रहे हुए हैं।

करूं? जब कभी बाप-बेटे का झगड़ा होता हो, तो एक ही बात पिताजी की उमर हो गई अब समझते ही नहीं। सास-बहु का झगड़ा हो, तो भी यही एक बात। समझना जीव को स्वयं को है। यह स्वच्छंद समझने से जरूर आगे समझ में आयेगा।

जीव को अनेक प्रकार से बारबार विचार करके स्वच्छंद को समझना ही पड़ेगा और जब स्वच्छंद समझ में आयेगा, तो फिर उसे टालने का उपाय भी निश्चित समझ में आयेगा और लम्बे समय के जागृत पुरुषार्थ से वो टल पायेगा। पहले स्वच्छंद क्या है? यह बराबर समझ में आ जाये, उसके बाद ही उसे टालने का पुरुषार्थ हम कर सकेंगे। और अनादिकाल से आज तक अथवा लाखों - करोड़ो जन्मों से इस दोष का पालन करतें आये हैं, इसलिये एक कुटेव पड़ गई है, तो शायद एक ही भव में स्वच्छंद टल जाये ऐसा ना भी हो पाये पर स्वच्छंद टल रहा है, ऐसा अनुभव/विश्वास जीव को होगा। ◆

ॐ शांति: शांति: शांति:

नोंध : पूज्यश्री के 'स्वच्छंद' के विवेचन का यह संक्षिप्त स्वरूप अनन्य परिवर्तन के संपादक विभाग द्वारा लिखा गया है।

UPDESH CHHAYA

We learned in the last issue that .....

- In these times, causes of devotion are declining and the indicators of apathy are on the rise.

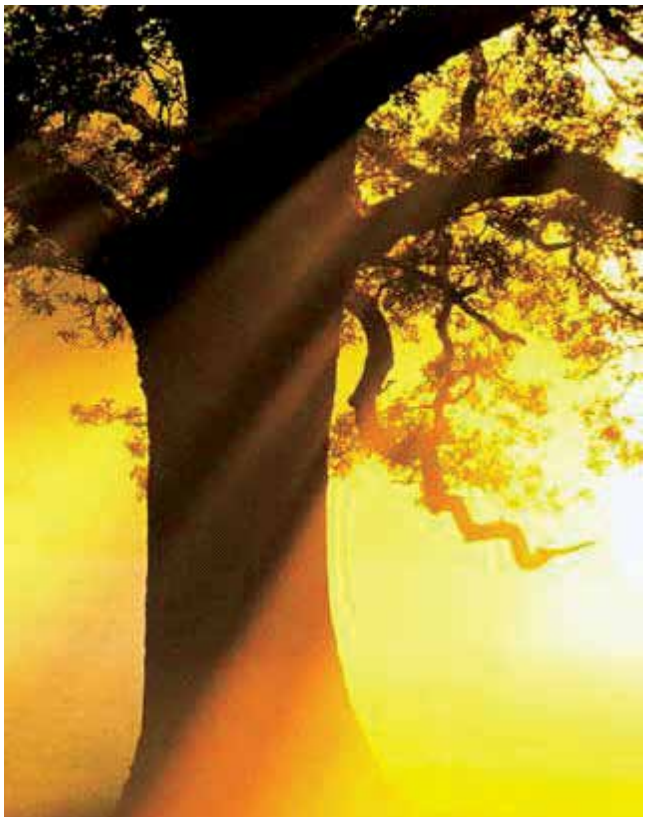
- Keshi Swami was elder and was disciple of Parshvanath Swami, even then, accepted the five Mahavrat. Keshi Swami and Gautam Swami were great thinkers but Keshi Swami did not think "I am a senior in terms of Deeksha, so you accept character vows from me." A thinking and unassuming seeker, keen on self well-being, can never favour hierarchy.

- If a monk, before coming in contact with a Master has preached to some people, meets a Master and is commanded to go to those very people and accept his mistake before them that he had preached in ignorance and so they should not get misled, the monk has little option but to follow that directive. If the monk says, "I cannot do that; instead, if you say, I can jump from a cliff or can do anything else but I cannot go back to those people." The Master responds, "forget the command and do not appear before me. Even if you jump 100000 times from the cliff, it will have no significance. Only if you do as told can you attain salvation. So, go and seek pardon for own well being."

- Gautam Swami was holder of four types gyaan and went to Anand shraavak. Anand shraavak said "I have gained gyaan." Gautam Swami responded "No, no. It cannot be. So, please seek pardon." Anand shraavak thought "He is my Guru. Perhaps, is making a mistake this time, but will be improper (for me) to say so. Being Guru, have to maintain decorum." Thus concluding, he asked, "Maharaj ! Pardon for sadbhoot words (truth) or asadbhoot words (falsehood)?" Gautam Swami responded "Pardon for asadbhoot words." Then Anand shraavak said "Maharaj ! I am not in a position to seek pardon." So Gautam Swami moved away and came to Mahavir Swami and put the query to HIM. (Even though he was in a position to conclude, but having a Guru – Mahavir Swami, opted not to and put the query to HIM.) Mahavir Swami said "O Gautam ! Yes, it is as perceived by Anand and you are wrong; so, you seek pardon from Anand." "Yes, immediately."saying so, Gautam Swami went to seek pardon. Had the powerful moh not been completely overcome, Gautam Swami would not have gone and perhaps would have said "Maharaj ! There are so many disciples. I can be a servant to them but I will not go there (to seek pardon)." That would not have been accepted (by Mahavir Swami). Gautam Swami went personally and sought pardon !

.... and continue herein below with .....

Nirgranth (faultless) Guru does not indicate one devoid of any wealth, but one who has overcome his faults. Being able to recognize such Sadguru, can practically help a being overcome own faults.

After embarking upon his spiritual journey, a being climbs from mithyaatva (the first stage having no perception of Aatma) to that of mishra mohaniya and samyakatva mohaniya (the third stage having little perception of Aatma), without touching the sasvadan (second) stage, when falsehood is felt as incorrect, due to having certain notion about Aatma. Progressing further, he attains Samkit – strong inclination for Aatma, at the fourth stage and can then progress anywhere till the seventh stage. In the meanwhile if he declines, he descends to the sasvadan (second) stage.

What happens in sasvadan stage? The perception of Aatma, when having been strongly inclined, is in memory. Due to re-adoption of falsehood – that own existence is through the body – behaviour changes and appears to be identical to that of the first stage. In spite, behaviour is different from that of the first stage when there was no perception of Aatma. How he felt when being strongly inclined, remains live and so, although outwardly appearing to be same, the behaviour is fundamentally different from that of the first stage. In the first stage, the only perception was – I am this body or I am Pravin and all acts are as per such belief. There was absolutely no thought of Aatma. Now, after having experienced the strong inclination of Aatma in the fourth or later stage with behaviour in accordance, the current (second stage) behaviour is distinctly different due to impact of said inclination. Such impact remains, even if being descends thereafter again to the first stage or attains body of an animal and so, naturally behaves distinct from absolute falsehood.

Let us take an example of a diamond, which I have been able to value at say Rupees fifteen lacs and then, with a similar looking glass piece, am able to clearly conclude it's negligible value. Such conclusion is apparent when I compare.

- **Nirgranth (faultless) Guru does not indicate one devoid of any wealth, but one who has overcome his faults. Being able to recognize such Sadguru, can practically help a being overcome own faults. Suppose, a man has a glass bead and believes "I have a true gem and such gems are rare to find." He then approaches a Learned Person and declares "my gem is rare". The Learned Person then shows him different gems having increasing values "Look, are you able to differentiate? Please look carefully." He then affirmed "Yes. It looks different." The Learned Person then shows him a chandelier full of glass beads – "look, thousands like yours can be available." Only after seeing a light fixture, made of glass**

A true seeker on the other hand is open minded – happy with what he has but, willing to consider better things, rather, remains on the lookout for better things.

Just as a diamond is valued by the way it reflects light, likewise real value of Aatma is when it can reflect gyaan.

beads and then, the true gem, could he value correctly; having correctly assessed negligible value, put aside the bead and confirmed "what I believed to be rare is available in abundance." Due to obstructions, he becomes doubtful, but then sees correctly. After having clearly perceived the true value, he immediately realizes that rare gems cannot be found in abundance ie he may fall in a state of doubt (obstruction) but can never forget what he has clearly perceived. In this way a thinking being, on coming in contact with a Sadguru, becomes convinced of the fundamental truth but thereafter, getting blinded in companionship with falsehood, becomes doubtful; although, the conviction does not get erased, it gets obstructed. This state is of 'Saaswadan Samkit'.

Suppose, a person believing a glass bead in own possession to be very valuable, takes it to an expert. A thoughtful expert will never tell him upfront that his bead is of negligible value. He would show him a bead of a higher value than what has been brought, making him realize that his bead is of lesser value. Thereafter, the expert will keep showing progressively more and more expensive beads and finally, a real diamond. He then will point out thousands of beads (like the one that has been brought) used to make an ordinary light fixture. This will get the man thinking – how can something pricey (if at all it be so) be so commonly available?

In the same way, a being in falsehood believes what all he does in terms of 'religious' activities, is true and correct and will ultimately yield salvation and also, there cannot be anything better than what he does, to achieve salvation. A true seeker on the other hand is open minded – happy with what he has but, willing to consider better things, rather, remains on the lookout for better things. He believes that the religious activities adopted by him will lead him to Salvation and checks with whom he comes in contact, as to what they are doing and how it compares with what he is doing. In this way, if he comes across a Thinker, the Thinker would only tell him your gem is of first class, only the facets are less evident. Please consider whether your 'religious acts' are correct or that you are Aatma? As soon as the seeker focuses and is convinced of Aatma, he is asked to focus on the inanimate. Like this, he is exposed to the basic nine elements, after knowing which the seeker is convinced that the religious activities adopted and performed by him, even with true ardour, were meaningless and could never lead to Salvation. Just as a diamond is valued by the way it reflects light, likewise real value of Aatma is when it can reflect gyaan. When the seeker, after comparing various qualities, recognizes a genuine diamond – realizes Aatma, thereafter, no matter how obscured the diamond becomes, even to the extent of appearing as glass due to the lustre getting completely obscured – even then, what had been seen cannot be forgotten. Similarly, a marked difference between what had been seen perceived and how it appears now is felt by the seeker. This is the second stage of Saswadan Samkit. ◆

AUM SHANTI: SHANTI: SHANTI

Note: This translated and edited version of Pujya Prem Acharayji's Discourse is done by the Editorial Team of Ananya Parivartan.

પ્રશ્નોત્તરી

Questions from Aspirants
Answers by the Enlightened One

પરપદાર્થની અનિત્યતા છે, જો એનો નિર્ણય થઈ જાય તો મોહભાવ ક્ષય કરી શકીએ ?

પરપદાર્થનો નિર્ણય થવો જેટલો જરૂરી છે એટલો સ્વદ્રવ્યનો નિર્ણય થવો જરૂરી છે કારણ કે ભવોભવથી પરપદાર્થની સાથે રમત ચાલે છે. પરપદાર્થની સાથે પોતે પોતાને ભૂલી ગયો છે. પરપદાર્થનો લક્ષ જ્યારે થાય છે ત્યારે સ્વપદાર્થનો લક્ષ થવો જોઈએ. જો આ એક લક્ષ થઈ જાય તો બાકીનું કંઈ કરવા જેવું રહેતું નથી.

નિત્ય નિગોદમાં જે જીવ છે એને આટલા કર્મો ક્યાંથી લાગે ?

ઈંડુ પહેલા કે મરઘી પહેલા, એવી જ રીતે જીવની સાથે કર્મ પહેલાથી જ છે. શરૂઆતથી જ જીવ અને કર્મો ભેગા છે. જીવની શરૂઆતની અવસ્થા જ નિત્ય નિગોદથી છે. કર્મો ક્યાંથી આવ્યા અને શરૂઆત ક્યાંથી છે; આપણા ભગવાને જે કહ્યું એ માની લેવાનું છે. નિગોદમાં જે જીવો, આત્મા છે એમાં કર્મ એમની સાથે પહેલેથી જ હોય. જેમ સોનાની ખાણમાં સોનાના પુદ્‌ગલ પરમાણુ જ હોય અને માટી વધારે હોય તો બેઉ એકમેક થઈ ગયા હોય. એને બહાર કાઢી તેના પર પ્રક્રિયા કર્યા પછી સોનું મળે. એવી રીતે નિગોદનો જે જીવ છે એના આત્માને કર્મો લાગેલા જ છે. પછી જ્યારે એક જીવ સિદ્ધ થાય ત્યારે તેના નિમિત્તથી એક જીવ નિગોદમાંથી બહાર નીકળી શકે છે. બાકી કર્મો તો એની સાથે છે, છે અને છે જ. તે ક્યાંથી આવ્યા, કેવી રીતે આવ્યા એ તો ભગવાને જેમ કહ્યું છે એ પ્રમાણે માની જ લેવાનું.

આપે કહ્યું છે કે ત્રીજી વ્યક્તિની વાત ન કરવી, આપણે તો ન કરીએ પણ સામેવાળો બોલતો જાય, બોલતો જાય ત્યારે શું કરવું ?

આપણે સામેવાળાની ચિંતા ન કરવી. સામેવાળો જેટલું બોલતો હોય, ભગવાને બે કાન એટલા માટે જ આપ્યા છે. એ બોલતો જ જાય અને એમ લાગે કે આપણે સાંભળીએ છીએ. આપણે માથુ ફેરવી દઈએ તો ધ્યાન બીજે જતું રહે અને સાંભળતા ન હોઈએ. બધા સત્સંગમાં આવતા હોય, હું બે કલાક બોલતો હોઉં અને પૂછીએ શું સાંભળ્યું ? પાંચ-દશ મિનિટમાં બોલી દે કે તમે આમ બોલ્યા હતા. અરે ભાઈ... હું તો બે કલાક બોલ્યો છું. સમજાય છે ને ? સામેવાળો બોલતો રહે, એને લાગે કે આપણે એને સાંભળીએ છીએ. જ્યારે એને એમ ખબર પડે કે આપણે એને સાંભળતા જ નથી તો એની મેળે ચૂપ થઈ જશે. આવી નાની મોટી યુક્તિનો વિચાર કરતાં શીખો.

આપણાથી ઘણીવાર સહજવૃત્તિથી મચ્છર મરાઈ જાય છે તો એ કયુ કર્મ બંધાય ? શું મચ્છરનું આયુષ્યકર્મ પૂરુ થઈ ગયું એટલે આપણાથી મરાઈ ગયું ?

તમે સહજવૃત્તિથી મચ્છર મારો છો તો જે ભવે તમે મચ્છર હશો તે વખતે એ આવીને સહજવૃત્તિથી તમને મારી લેશે. હા, ૧૦૦ ટકા મચ્છરનું આયુષ્ય પૂરુ થયુ હોય તો જ તમે મારી શકો, નહીં તો નહીં પણ જાણી જોઈને તમે મારેલું છે તો મચ્છર પણ વારા પછી વારો, મારા પછી તારો કરશે.

જ્ઞાતા-દૃષ્ટા અને જોવુ-જાણવું બન્ને સરખા જ લાગે છે. તો બન્ને વચ્ચે ફરક છે ? શું ?

જેવી રીતે તમે મને જુઓ છો તો કોઈને કોઈ ભાવ ઉત્પન્ન થતાં જ હશે, એ જોવું અને જાણવું છે. મને જોયા પછી કોઈપણ ભાવ ઉત્પન્ન ન થાય તો એ જ્ઞાતા દૃષ્ટા પણ છે.

સંસારમાં જેને જોવું અને જાણવું કહીએ છીએ ત્યારે ચોક્કસ એની સાથે કોઈને કોઈ ભાવનું અવશ્ય જોડાણ રહેલું છે. જ્યાં ભાવનું જોડાણ છે ત્યાં કર્મબંધન છે, પણ જ્યારે જ્ઞાતા અને દૃષ્ટા કહીએ છીએ ત્યાં ફક્ત જોનારો અને જાણનારો દશાવાન આત્મા છે.

ઉપર બેઠેલા સિદ્ધ ભગવાનને અનંતજ્ઞાન છે. જો ઉપર બેઠા બેઠા એવા વિચાર તેમને આવે કે હમણા તો હું સિદ્ધ છું પણ આ ભવમાં આનો પિતા હતો, આ મારી પાંત્રીસમાં ભવની પત્ની હતી, આ ભવમાં આનો દીકરો હતો વિગેરે, આવું બધું જ્ઞાનમાં આવે પણ અસર કાંઈ ન હોય. બેઠા બેઠા ફક્ત જોયા જ કરે એ છે જ્ઞાતા-દૃષ્ટાપણુ. ભાવરહિતપણું એ જ્ઞાતા દૃષ્ટાપણું છે અને ભાવસહિતપણાથી જોવું અને જાણવું તે સંસાર છે. ◆

હરિદ્વાર - એક આધ્યાત્મિક પ્રવાસ

માલતીબેન સોમપુરા, મુંબઈ

હરિદ્વાર એટલે ગંગાનદીનો પવિત્ર પ્રવાહ, ભાવવાહી ભગવાનની મૂર્તિઓથી ભરેલા મંદિરો અને સાધુ-સંતોના આશ્રમોનો ત્રિવેણી સંગમ. નાનપણથી જ ગંગાનદી અને હિમાલય જોવાનું ગજબનું આકર્ષણ હતું, જે અમને હરિદ્વાર તરફ ખેંચી ગયું. માર્ચના છેલ્લા અઠવાડિયામાં અમે પાંચ સત્સંગી - હંસાબેન શાહ, શીલાબેન જોષી, સ્મિતાબેન દોશી, ભૂપેન્દ્રભાઈ સોમપુરા અને હું હરિદ્વારના પ્રવાસમાં સત્સંગનું ભાથુ સાથે લઈને નીકળ્યા.

શ્રી જિનેન્દ્ર વર્ણીજી લીખીત શાંતિપથ દર્શનના 'ઉત્તમ શોચ' પ્રકરણમાં ગંગાસ્નાનનું મહત્વ દર્શાવ્યું છે. તેઓ લખે છે, ''પવિત્ર ગંગાનદી જ્યાંથી વહે છે તે સ્થળને મહાતીર્થ માનવામાં આવે છે. પરમજ્ઞાની ઋષિઓ ગંગાના કિનારા પર તપસ્યા કરીને પાવન થયા છે. આ યુગના આદિબ્રહ્મા ઋષભદેવે સ્વયં તપશ્ચર્યા કરી ગંગામાં સ્નાન કર્યું હતું. પોતાની સર્વ આંતરિક મલિનતાને નષ્ટ કરી ગંગામાં વહાવી દીધી હતી. રાગદ્વેષાત્મક કષાયોને તથા લોભને તજી અંતરંગ પવિત્ર કર્યું હતું અને પૂર્ણ શાંતિરૂપ ગંગાનું અવતરણ કર્યું હતું. તેને વાસ્તવિક ગંગાતીર્થનું સ્નાન કહેવાય છે.''

આ બધું યાદ કરતાં અમે હરિદ્વાર પહોંચ્યા. ત્યાં ગંગાનો ખળખળતો સ્વચ્છ - નિર્મળ વહેતો પ્રવાહ, ઠંડુ શીતળ પાણી જોઈને મન શાંત અને પ્રફુલ્લિત થઈ ગયું.

હરિદ્વાર એ મંદિરો અને આશ્રમોનું ધામ છે. અહીં ઘણા ભગવાનના મંદિરો છે પણ મુખ્યપણે શંકર-પાર્વતીના મંદિરો વધારે છે. શિવ અને શક્તિ, પુરુષ અને પ્રકૃતિ; પુરુષ એટલે આત્મા અને પ્રકૃતિ એટલે આત્માની શક્તિ છે. મંદિરોમાં બિરાજીત બધી જ મૂર્તિઓ ખૂબ જ ભાવવાહી, આત્માના ગુણોને દૃષ્ટિમાન કરે એવી છે. મૂર્તિપૂજાનું મહત્વ વર્ણવતા પરમ કૃપાળુ દેવે પત્રાંક - ૨૨૩માં કહ્યું છે, ''પરમાત્માને નિર્દેહ અને નિરંજનરૂપે ચિંતવ્યે પરાભક્તિની એ લય આવવી વિકટ છે.''

આજ વાતને પૂજ્યશ્રીએ ''નિર્વાણ માર્ગનું રહસ્ય''માં સમજાવતા કહ્યું છે. ''જેને દેહ નથી, શુદ્ધ થઈને સિદ્ધાલયમાં બિરાજે છે, જે દેખાતાં નથી, તેના પર પ્રેમ ન આવે. અનાદિથી જે ટેવ પડી છે કે દેખાય છે તેના પ્રત્યે મોહ કે આકર્ષણ થઈ શકે છે.'' મીરાબાઈ ૫ વર્ષના હતાં ત્યારે એક સાધુ પાસે શ્રી કૃષ્ણની મૂર્તિ જોઈને એ મૂર્તિ મને જોઈએ જ એમ હઠ પકડી. સાધુએ આનાકાની કરી પણ પછી સમજી ગયા કે જે ભક્તિ મારામાં આટલા વર્ષોમાં નથી પ્રગટી તે ભક્તિ આ નાનકડી બાળકીમાં આ મૂર્તિ જોઈને ઉગી છે એટલે મૂર્તિ મીરાને આપી દે છે. આખી જિંદગી મીરા માટે તો એ જ સાચા, સાક્ષાત ભગવાન હતાં.

પૂજ્યશ્રી કહે છે, ''મૂર્તિ હતી તે જડ પદાર્થ હતો, જોઈ શકાય એવો હતો. તેથી આટલો પ્રેમ થઈ શકે છે. જે પદાર્થને ક્યારેય જોયો ન હોય એને આપણી કલ્પનાએ પ્રેમ કરવા માંગીએ તો પણ જે પદાર્થને જોઈ શકીએ એના જેવો પ્રેમ ક્યારેય આવી ન શકે. મૂર્તિકને પ્રેમ કરતાં કરતાં અમૂર્તિકને ઓળખવાનો છે.'' શાંતિપથ દર્શનમાં શ્રી વર્ણીજી લખે છે, ''આત્મા, મહાતત્વનું રૂપ એવી ચતુરાઈથી છૂપાયેલું છે કે સામાન્ય જીવની તો તેના પર નજર જ ન જાય. સામાન્ય ધર્મ કરતો જીવ કહે છે કે મને તો એવા દેવ જોઈએ જેનું મુખ સુંદર હોય, જેમની સાથે હું વાતો કરી શકું, મારા સુખ દુ:ખ કહી શકું, કાંઈક માંગી શકું.''

તેથી જ ઋષિમુનિઓએ નિરાકારને સાકારરૂપે, મૂર્તિરૂપે બનાવી તે તત્વનું ઈશ્વરરૂપે નિરૂપણ કર્યું. કોઈને ચાર હાથ, સુંદર રૂપ, વિવિધ શક્તિઓના પ્રતિકરૂપે વિવિધ આયુધો - શસ્ત્રો હાથમાં આપ્યા. આત્માના ગુણોને પ્રતિકરૂપે વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત કર્યા. અનેકવિધ પ્રતિકાત્મક આ આકારોમાં નિરાકાર દર્શન કરવાની વિવેક બુદ્ધિ, શક્તિ તે પરમ તત્વની પ્રેમ ભક્તિથી જ ખીલે છે. એવી પ્રેમ ભક્તિ ઉગવા માટે દેખાય તેવા સાક્ષાત, પ્રત્યક્ષ કોઈ હાજર હોવા જરૂરી છે, તેથી મૂર્તિરૂપે કંડારવામાં આવ્યા.

હરિદ્વારમાં ગાયત્રી મંદિરના એક સન્યાસીએ અદ્‌ભુત વાત કરતાં કહ્યું, ''ગુરુ છે તે જ ઈશ્વર છે. ગુરુ વિના આત્મજ્ઞાન પામી ન શકાય. આ શરીર તે હું નથી, હું આત્મા છું. શરીરને જ હું માની લેવાથી આ ભયંકર ભ્રમણા ઉભી થઈ છે, જે ૮૪ લાખ યોનિમાં જીવને પરિભ્રમણ કરાવે છે. માટે આત્માને ઓળખીને શરીરનો મોહ છોડો તો જ મુક્તિ પામી શકાશે. ગુરુ એ શરીર નથી પણ તત્વ છે.''

શાંતિકુંજ આશ્રમમાં સપ્તઋષિના મંદિરો છે. ત્યાં પાંચ અરિસાઓ ગોઠવીને 'ભટકા હુઆ દેવતા' નામે એક સ્થળ બનાવવામાં આવ્યું છે. દરેક અરિસાઓ ઉપર સોહમ્, અહમ્, બ્રહ્માસ્મિ, તત્વમ્, અસિ એમ અનુક્રમે લખેલું છે, જે દરેકનો અર્થ થાય છે, 'હું આત્મા છું'. આત્માને ભૂલીને શરીરને જ સ્વસ્વરૂપ માની લીધુ એટલે આપણે ભટકી ગયા છીએ. હવે તો જાગ, સ્વ ને ઓળખ. ખરેખર આ અનુભવ અદ્‌ભુત હતો. ખરી રીતે તો દરેક ધર્મમાં આજ વાતને સમજાવવાનો મુખ્યપણે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. બધા પોતપોતાની રીતે આત્માના માર્ગે આગળ વધેલા છે. આપણે ૧૦૦ ટકા સુધીનો પુરુષાર્થ કરવાનો છે. પ્રત્યક્ષ સદ્‌ગુરુના આશ્રયે જીવ સાચુ સમજીને આગળ વધી શકે

અને તેને માટે મુક્તિનો માર્ગ સરળ બની જાય.

હરિદ્વારની નજીક આવેલું ઋષિકેશ પણ ગંગાનદીથી પાવન થયેલું યાત્રાધામ છે, જેની દિવ્યતા મનને ભરી દે છે. હરિદ્વારની નજીક શુકતારા નામનું સ્થળ છે જ્યાં ભાગવતના રચયિતા ભગવાન શ્રી વ્યાસમુનિના પુત્ર શુકદેવજીએ સહુ પ્રથમવાર શ્રીમદ્ ભાગવતની કથા પાંડવોના છેલ્લા વંશજ પરિક્ષિત રાજાને સંભળાવી હતી, જેના સાતમે દિવસે પરિક્ષિત રાજા જ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા. ત્યારથી શ્રીમદ્ ભાગવત સપ્તાહ સાત દિવસ માટે બેસાડવાની હિંદુઓમાં પ્રથા છે.

હરિદ્વારથી દોઢ કલાકના અંતરે કંખલ ગામમાં રામદેવ બાબાનો પાતાંજલિ આશ્રમ છે. ત્યાંથી થોડે દૂર દક્ષ મંદિર આવેલું છે. પૌરાણિક કથા અનુસાર દક્ષ પ્રજાપતિની દીકરી સતી હતી. તેના વિવાહ શિવજી સાથે થયા હતા જે દક્ષને મંજૂર ન હતા. દક્ષ પ્રજાપતિએ યોજેલા એક મહાયજ્ઞમાં બધાને આમંત્રણ મળ્યું, માત્ર શિવજી અને સતીને બોલાવ્યા ન હતા. પિતાના ઘરે આમંત્રણની જરૂર ન હોય સમજી શિવજીની ના છતાં સતી ગયા. ત્યાં એમનું ઘોર અપમાન થતાં એજ યજ્ઞકુંડમાં પડી સતીએ અગ્નિસ્નાન કર્યું. તાત્વીક રીતે શિવ-પાર્વતી, ગુરુ-શિષ્ય જ હતા. જીવમાંથી શિવ થવાની પ્રક્રિયામાં ગુરુઆજ્ઞા અને એનું પાલન ખૂબ મહત્વનું છે. એના વગર આત્મિક દશા આગળ વધી ન શકે.

દહેરાદૂનમાં સહસ્ત્રધારા નામે એક સ્થળ છે. ત્યાં ઉપર પહાડ પર શિવજીની જટા ખૂલી ગઈ હોય અને તેમના વાળની સહસ્ત્ર લટોમાંથી ગંગાજીનું પાણી ધારાની જેમ ટપકે છે. એ બધું પાણી નીચે ભેગુ થઈને ઝરણુ બની જાય છે. અહીં આવેલા ટપકેશ્વર મંદિરમાં શિવ, દ્રોણાચાર્ય અને ગણેશનું મંદિર છે. અહીં એક બૌદ્ધ મંદિર પણ આવેલું છે, જ્યાં ધ્યાનને ખૂબ મહત્વ આપવામાં આવે છે. આ મંદિર તિબેટીયન સ્થાપત્યથી બનાવેલુ છે, જ્યાં ભગવાન બુદ્ધની વિશાળ મૂર્તિ છે. મંદિરની આજુબાજુના બગીચામાં પણ મૂર્તિઓ ગોઠવેલી છે. મંદિરની સામે જ હંસ ઉપર બેઠેલી મા સરસ્વતીની મનોરમ્ય મૂર્તિ છે. મંદિરમાં સંપૂર્ણ મૌન અને શાંતિ જળવાય છે.

શુકતારાની પાસેના એક બગીચામાં બાર રાશિ અને નક્ષત્રોના ગોળાકારમાં વૃક્ષો હતાં. ભગવાન ઋષભદેવના સમયમાં કલ્પેલું એવુ એક કલ્પવૃક્ષ અહીં હતું જે સાવ સુકું હતું. કહેવાય છે કે આખા ભારતમાં કલ્પવૃક્ષ માત્ર બે જ જગ્યાએ છે પણ આ પંચમકાળમાં સાવ સૂકા ભઠ જેવા થઈ ગયા છે. આ ઉપરાંત રૂદ્રાક્ષના ઝાડ પણ અમને જોવા મળ્યા.

પરમ કૃપાળુ દેવ અને પૂજ્યશ્રી પાસેથી આત્મધર્મ સમજ્યા પછી અમને દરેક ઠેકાણે આત્માના ગુણોના જ દર્શન થતાં હતાં. ત્યાંના મંદિરમાં પણ આત્માને જ મહત્વ અપાતું હતું. અહીંના મંદિરોમાં દરેક ધર્મનો સમન્વય અમે જોયો. નિર્વિકલ્પતામાં જ સુખ છે એમ બધાનો એકસૂર હતો. સમજીને પાલન કરીએ તો મોક્ષનો માર્ગ ખૂલી જાય.

આ યાત્રા અમારા બધા માટે જ્ઞાનવર્ધક અને ભક્તિથી ભરપૂર રહી. ◆

આગમોદ્ધારક શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ

ભૂમિકા: જૈનાચાર્ય સાહિત્યમહારથી શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ સ્થાનકવાસી જૈન સમાજના એક પ્રસિદ્ધ ત્યાગી વિદ્વાન હતાં. તેમના આચાર અને વિચાર અત્યંત ઉચ્ચ કોટિના હતાં. તેમના જીવનનો મહદ્‌અંશ આગમોની ટીકા અને વિવિધ સાહિત્યની રચના કરવામાં વ્યતીત થયો હતો. સ્થાનકવાસી સમાજના નિકટવર્તી ઈતિહાસમાં આટલા વિશાળ અને ઉપયોગી સાહિત્ય નિર્માણનો ભગીરથ પ્રયત્ન અન્ય કોઈ ત્યાગી દ્વારા થયો હોય એમ લાગતું નથી. મહાન આચાર્યશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજના સુયોગ્ય શિષ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે જૈન સાહિત્ય અને જૈન ધર્મના તત્વોની ખૂબજ પ્રભાવના કરી પોતાના પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિત્વનું અનેરું ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે. તેમની સાહિત્ય રચના તેમના શુદ્ધ, પવિત્ર અને દીર્ઘ સંયમી જીવનના અંતર્નાદને સહજ વાચા આપે છે.

કુળ અને જન્મ: પિતા કનીરામજી પાસે ખેતીવાડી, જમીન અને મિલકત સારા પ્રમાણમાં હતી. તેઓ બધી રીતે સુખી અને હૃદયના અત્યંત સરળ હતા. બીજાનું ભલું કરવામાં તેઓ હંમેશાં તત્પર રહેતા અને અર્થોપાર્જન પણ ન્યાયનીતિપૂર્વક કરતા જેને કારણે તેમની સારી પ્રતિષ્ઠા હતી. તેમના માતા વિમલાબાઈ નામ પ્રમાણે વિમલ હૃદયના હતા. પવિત્ર આચાર-વિચાર, પતિપરાયણતા તથા ધર્મપરાયણતાનાં તેઓ મંગલમૂર્તિ સમા હતા. પં. ઘાસીલાલજીનો જન્મ રજપૂતાનાની વીરોની ભૂમિ મેવાડમાં જશવંતગઢ પાસે બનોલ ગામમાં વિ.સં. ૧૯૪૧માં થયો હતો. તેઓનું બાહ્ય વ્યક્તિત્વ પ્રભાવશાળી હતું. વાન ઊજળો અને મુખાકૃતિ તેજસ્વી હતાં. જ્યોતિષીએ એમની કુંડળી જોઈને કહેલું કે આ બાળક અસાધારણ પ્રતિભાશાળી થશે. એ સાંભળીને માતા-પિતાએ રાશિ પ્રમાણે તેઓનું નામ ઘાસીલાલ રાખ્યું.

શિક્ષણ અને સંસ્કાર: તેઓ શિક્ષણ માટે કોઈ પાઠશાળામાં ગયા નહોતા. પરંતુ પ્રકૃતિની ગોદમાં જ તેમણે શિક્ષણ લીધું હતું. દરેક સ્થાન એમના માટે પાઠશાળા હતી અને દરેક ક્ષણ તેમના માટે અધ્યયનકાળ હતો. મહાપુરુષને માટે સંસાર એક ખુલ્લું પુસ્તક છે. દરેક ઘટના, દરેક પરિવર્તન, દરેક સ્પંદન એમના માટે નવું શિક્ષણ લઈને જ આવે છે. સહિષ્ણુતા, ઉત્સાહ, અનાસક્તિ, સંતોષ, ગુણગ્રાહકતા, નિર્ભયતા, નિષ્કપટતા, સમદૃષ્ટિ અને સ્વાવલંબન આ બધા જ ગુણો તેમને જાણે કે પ્રકૃતિના સાનિધ્યમાંથી જ લાધ્યા હતા. તેમનામાં રૂપ અને બુદ્ધિનો સમન્વય હોવાથી ગામલોકો તેમની પ્રશંસા કરતા, પણ બાળક ઘાસીલાલ તો વિનય, સેવા અને મધુરવાણી દ્વારા નાનાં મોટાં સૌ કોઈનાં દિલ જીતી લેતો.

બાળસુલભ રમતો રમવા છતાં અવસર મળતાં તે આસપાસના જંગલમાં ચાલ્યો જતો અને કલાકો સુધી કોઈ વૃક્ષની શીતળ છાયામાં બેસીને ચિંતનમાં નિમગ્ન થઈ જતો. પૂર્વ સંસ્કારોથી જ તે એકાંતપ્રિય સ્વભાવવાળો હતો. દસ વર્ષની નાની ઉંમરમાં જ તેમના પિતા અને બાર વર્ષની વયે તેમની માતાનો તેમને વિયોગ થયો.

બાળક ઘાસીલાલજીમાં પણ એક મહાપુરુષને શોભે તેવી ધીરજ અને સહનશીલતાના દર્શન બાલ્યકાળથી જ થાય છે. ઘાસીલાલજી જશવંતગઢમાં એક સંબંધીને ત્યાં રહેતા હતા. તે અરસામાં આચાર્યશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજ સંઘસહિત ઉદેપુરથી ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી નજીકના ગામ તરપાલમાં આવ્યા, ત્યાં ઘાસીલાલજીનો પરિચય આચાર્યશ્રી સાથે થયો. ત્યાગી, વૈરાગી જૈનમુનિનાં પ્રવચન સાંભળવાનો તેમને આ પ્રથમ અવસર મળ્યો હતો. જૈનમુનિના ત્યાગભાવને નિરખી ઘાસીલાલજીનું મન પણ ત્યાગી જીવન ગ્રહણ કરવા તરફ દોડવા લાગ્યું. આચાર્યશ્રી સાથે બાળક ઘાસીલાલે દીક્ષા અંગીકાર કરવાના ભાવ દર્શાવ્યા. મહારાજે તેમની દૃઢતાની ચકાસણી કરવા મુનિવ્રતોની કઠોરતાનું દિગ્દર્શન સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેમની સમક્ષ કરતાં કહ્યું, ''વ્રતનું આચરણ ઘણું જ કઠિન અને કષ્ટદાયી હોય છે, છતાં તે કર્મ-રહિત થવાનો એકમાત્ર ઉપાય છે.'' ઘાસીલાલજીએ તત્કાળ ઉત્તર આપ્યો, ''સંયમનું પાલન કરવા માટે ગમે તેટલા કષ્ટો ઉઠાવવાં પડશે છતાં હું અડગ રહી શકીશ. સંયમ તો આલોક અને પરલોક બન્નેમાં કેવળ સુખદાયક જ છે.'' ઘાસીલાલજીની દૃઢતા જોઈ આચાર્યશ્રીએ પોતાની પાસે થોડા દિવસ રહેવાની તેમને સંમતિ આપી. વિ.સં. ૧૯૫૮ માગશર સુદ તેરસને ગુરુવારના રોજ જશવંતગઢ મુકામે આચાર્યશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજે ઘાસીલાલજીને દીક્ષા અંગીકાર કરાવી. દીક્ષા ગ્રહણ કર્યાને થોડાક જ દિવસો થયા હશે તે અરસામાં સાંજના વિહાર દરમિયાન થોડાક લૂંટારાઓ તેમના નવીન વસ્ત્રો ચોરી ગયા. આ પ્રસંગે પણ આ નવદીક્ષિત મુનિએ અપૂર્વ હિંમત અને ધીરજ બતાવ્યા. સંયમી જીવનની આ તેમની પહેલી પરીક્ષા હતી, જેમાં તેઓ સફળપણે પાર ઊતર્યા. તેમના ઊજળા ત્યાગી જીવનની તે ઉત્તમ નિશાની હતી.

અધ્યયન અને ઉગ્રસાધનાઃ ગુરુની સાથે વિહાર કરતાં પ્રથમ ચાતુર્માસ જોધપુર મુકામે કર્યો. બાળમુનિ ઘાસીલાલજી પોતાના સાધુજીવનમાં કઠોર તપશ્ચર્યા અને નિરંતર જ્ઞાન-અભ્યાસને વણી લેવા માટે તીવ્ર પુરુષાર્થ કરવા લાગ્યા. શરૂ શરૂમાં તેમનો જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ ઘણો મંદ હતો. એક મંત્ર, શ્લોક કે પાઠ યાદ કરતાં પણ તેમને ઘણા દિવસો લાગતા પણ ગુરુકૃપા, પંચપરમેષ્ઠી પ્રત્યેનો વિનયભાવ અને સતત પરિશ્રમના બળ વડે તેમનો ક્ષયોપશમ વધવા લાગ્યો. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ મંદ પડવા માંડ્યું. આના ફળસ્વરૂપે, તેમણે પ્રથમ ચાતુર્માસમાં જ દશવૈકાલિક સૂત્ર કંઠસ્થ કરી લીધું અને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનો પ્રારંભ કરી દીધો.

મુનિશ્રીના બીજા ચાતુર્માસ બ્યાવર, બીકાનેર, ઉદેપુર, ગંગાપટ, રતલામ, ચાંદલા, જાવરા અને ઈન્દોરમાં થયા. વિવિધ ચાતુર્માસોમાં તેઓ વિવિધ સૂત્રોને કંઠસ્થ કરતા ગયા. ઈન્દોરના ચાર્તુમાસમાં તેમણે સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકા, હિતોપદેશ, સિદ્ધાંતકૌમુદી, ઉર્દૂ, ફારસી, અરબી તથા પ્રાકૃત વ્યાકરણનું અધ્યયન કર્યું. દિવસ રાત આળસનો ત્યાગ કરીને તેઓ આગમનો અભ્યાસ કરતા રહેતા. આમ તેમણે આગમ સિદ્ધાંત, દર્શન, જ્યોતિષ આદિનું સારું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લીધું. તેમની કાવ્યશક્તિ પણ મુગ્ધ કરાવે તેવી અને શ્રાવકવૃંદમાં ગવાતી હતી.

ઈન્દોરના ચાતુર્માસ પછી તેમના ગુરુશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજે પોતાના શિષ્યમુનિશ્રી ઘાસીલાલજીને વિશિષ્ટ વિદ્વાન બનાવવા માટે મહારાષ્ટ્ર - દક્ષિણ તરફ વિહાર કરવાના સંકલ્પ રૂપે અહમદનગરમાં ચાતુર્માસ કર્યો. દક્ષિણ પ્રાંતમાં વિહાર કરતી વખતે મુનિશ્રીએ મરાઠીભાષા શીખી લીધી, તેમજ સંત જ્ઞાનેશ્વર, તુકારામ, નામદેવ વગેરે દક્ષિણના પ્રસિદ્ધ સંતોના સાહિત્યનો અભ્યાસ કર્યો. તેમની અનેક રચનાઓ પણ કંઠસ્થ કરી લીધી.

ત્યારબાદ જુન્નેર, ઘોડનદી, જામગામ, અહમદનગર, મિરી તથા હિવડામાં ચાતુર્માસ કર્યો. વિ.સં. ૨૦૦૦ પછી થોડા ચાતુર્માસ સૌરાષ્ટ્રમાં પણ કર્યા. વીરમગામનો ચાતુર્માસ પૂરો કરીને વિ.સં. ૨૦૧૪ની સાલથી તેઓ અમદાવાદમાં ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા, ત્યાર પછી સતત ૧૬ ચાતુર્માસ આગમ લેખનના ભગીરથ કાર્ય માટે અમદાવાદમાં જ સ્થિર થઈને રહ્યા. ગુરુકૃપા, સતત જ્ઞાનાભ્યાસ તથા સંયમની અદ્‌ભુત નિષ્ઠા દ્વારા મુનિશ્રી ઘાસીલાલજીએ વ્યાકરણ, ન્યાય, દર્શન અને સાહિત્ય ઉપરાંત કુલ ૧૬ જુદી જુદી ભાષાઓનું પ્રખર જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લીધું હતું. તેમના અગાધ જ્ઞાનનો અપૂર્વ લાભ જૈન-જૈનેતરોએ મેળવ્યો. ભારતભરમાંથી અનેક મુમુક્ષુઓની વિનંતીઓને માન આપી તેઓશ્રીએ ૩૨ આગમોના અનુવાદનું કાર્ય આરંભ્યું. આ કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે પૂર્ણ થાય એ માટે તેઓએ જીવનના અંત સુધી અમદાવાદમાં જ સ્થિરવાસ કરી પૂર્ણ કર્યું.

તેઓશ્રીના જીવનકાળ દરમિયાન ૨૭ આગમો શાસ્ત્રસ્વરૂપે ચાર ભાષામાં છપાઈ સમાજ સમક્ષ મુકાઈ ગયા છે. સૂત્રનો મૂળ પાઠ ગદ્ય-પદ્ય રૂપે પ્રથમ આવે, પછી તેની છાયા અને ટીકા સંસ્કૃતમાં આવે, પછી હિંદી-ગુજરાતી ભાષાંતરો આવે આ પ્રકારની આગમ સંકલનાની તેમની શૈલીને વિશાળ દૃષ્ટિવાળી, વિશિષ્ટ અને અપૂર્વ ગણી શકાય.

પૂજ્ય ઘાસીલાલજી મહારાજે કરેલા ઉપકારનું ઋણ જૈન સમાજ કદી વાળી શકે તેમ નથી, કેમકે તેમણે કરેલા પ્રયત્નના ફળરૂપે જ આજે દરેક જૈનબંધુ ગુજરાતી-હિંદી ભાષા દ્વારા પણ આગમોને વાંચી શકે છે.

સન્માનનીય ઉચ્ચ પદવીઓ: ઘાસીલાલજી મહારાજની વિદ્વતાથી પ્રભાવિત થઈને કોલ્હાપુરના મહારાજાએ તેઓશ્રીને 'કોલ્હાપુર રાજપુરુષ' તથા 'શાસનાચાર્ય'ની પદવીથી વિભૂષિત કર્યા હતા. તેઓશ્રીની ત્યાગ, તપસ્યા અને સંયમની ઉત્કૃષ્ટતા જોઈને કરાંચી સંઘે ''જૈન દિવાકર'' અને ''જૈન આચાર્ય'' પદવી દ્વારા તેમને ગૌરવાન્વિત કર્યા હતા.

અંતિમ દિવસો અને મહાપ્રયાણ: ઈ.સ. ૧૯૭૨ના ડિસેમ્બરના અંતથી તેમની તબિયત અસ્વસ્થ રહેવા લાગી. તેઓએ છેલ્લા આઠ દિવસ અન્નનો ત્યાગ કરી માત્ર પ્રવાહી જ લેતા હતા. પરંતુ તા. ૨-૧-૭૩ના રોજ સવારે દસ વાગે પૂજ્યશ્રી છોટેલાલજી, શ્રી કનૈયાલાલજી તથા સમસ્ત ચતુર્વિધ સંઘની હાજરીમાં સંલેખના (સંથારા) નો વિધિવત્ સ્વીકાર કર્યો અને વર્તમાન જીવનના ૮૮ વર્ષ પૂરા કરી તેમનો આત્મા આ અસાર સંસારને છોડીને તા. ૩-૧-૭૩ને ગુરુવારના રોજ અમદાવાદના સરસપુર સ્થાનકવાસી ઉપાશ્રયમાં રાત્રે ૯.૨૯ મિનિટે મહાપ્રયાણ કરી ગયો.

પોતાના દીર્ઘ સંયમી જીવનને અનેક આકરી તપશ્ચર્યાઓ અને પ્રકાંડ વિદ્વતા દ્વારા ઉજાળનાર આ મહાપુરુષ સમસ્ત જૈન સમાજને અમૂલ્ય સાહિત્યવારસો પ્રદાન કરી ગયા છે. આપણે સૌ એનું તન, મન, ધનથી જતન કરીએ અને મહાવીરે ચીંધેલા આત્મ-કલ્યાણના માર્ગે આગળ વધીએ તેમા જ સૌ કોઈનું પરમ કલ્યાણ સમાયેલું છે. ◆

(નોંધ: પરમ શ્રદ્ધેય પૂજ્ય શ્રી આત્માનંદજી લિખીત પુસ્તક ''અર્વાચીન જૈન જ્યોતિર્ધરો'' માંથી ઉપર્યુક્ત પ્રકરણ, અનન્ય પરિવર્તન ટીમ દ્વારા સંકલિત કરવામાં આવ્યું છે.)

જૈન ધર્મનો પગથાર

ભક્તિ

સંકલન -ડૉ. સુચિતા દોશી,
મુંબઈ

અનાદિકાળથી પરિભ્રમણ કરતો જીવ તેની ઈચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન-પુરુષાર્થ તો આવશ્ય કરે જ છે. જ્યારે પરમાર્થે - મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધવાની ઈચ્છા થાય અને તે અંતરની તલપમાં પરિણમે ત્યારે જીવ શ્રી પ્રભુને પ્રાર્થના, વિનંતી કરી તેને સહાય કરવા વિનવે છે. પ્રાર્થનામાં જીવ ઉલ્લાસથી પ્રભુના અથવા સત્પુરુષના ગુણોનું કિર્તન કરે છે અને પોતાને તે ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય તે માટે માંગણી કરે છે. વિનંતીમાં પોતાના દોષો જણાવી, ક્ષમાપના માંગી, તેનાથી નિવૃત્તી ઈચ્છે છે. આત્મકલ્યાણના માર્ગમાં આગળ વધવા માર્ગદર્શન, પ્રેરણા તથા બળ આપવા વિનંતી કરે છે.

આમ પ્રાર્થના અને વિનંતી જ્યારે ખૂબ ભાવથી થાય છે ત્યારે જીવને બળ મળે છે, તેનું વીર્ય સ્ફુરાયમાન થાય છે, તેથી અંતરાયકર્મ તુટે છે અને જીવને સદ્‌ગુરુનો ભેટો થાય છે. આ પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ પ્રત્યે શ્રદ્ધા થતાં જીવ તેમની ભક્તિ કરી આગળ વધવાની ઈચ્છા રાખે છે. પણ આ ભક્તિ કેવી હોવી જોઈએ જેથી તે ફળીભૂત થાય ?

ભક્તિમાર્ગની આરાધના કરવી હોય તો એકદમ બાળક

જેવા નિખાલસ બની જાવ, સરળ બની જાવ, તમારી બુદ્ધિને ભગવાનની ભક્તિ વખતે ક્યાંય વચ્ચે ન લાવો. જો વચ્ચે ક્યાંય બુદ્ધિ લગાવી, તર્ક કર્યો તો સત્પુરુષ - શ્રીપ્રભુ તમારાથી દૂર ને દૂર થતાં જાય છે.

જેમ બાળક માબાપ પાસે કાલીઘેલી ભાષામાં અને મનમાં જેમ આવે તે બોલતો હોય છે, તે કાંઈ શબ્દો ગોઠવી ગોઠવીને નથી બોલતો, પંડિતાઈ નથી બતાવતો, સરળ ભાવે બધું બોલી જાય છે.

એક બાળક ભગવાનના મંદિરમાં હાથ જોડી, આંખો બંધ કરી આખી એ.બી.સી.ડી. બોલી ગયો, એને પૂછ્યું કે શું બોલ્યો ? તો કહ્યું કે, 'હું તો આખી એ.બી.સી.ડી. બોલી ગયો છું. ભગવાનને જે પ્રમાણે શબ્દો ગોઠવવા હશે તે પ્રમાણે ગોઠવશે.' આવી સરળતા આવે તો ભક્તિયોગની આરાધના ઉત્તમતાએ થાય.

આપણી મુશ્કેલી એ છે કે પરમાત્માની સ્તુતિ કે સ્તવન ગાતી વખતે પણ આપણે આપણી પંડિતાઈનું પ્રદર્શન કરવાનો પ્રયાસ કરતાં હોઈએ છીએ. તે વખતે આપણાં વિચારમાં કેન્દ્ર સ્થાને ભગવાન હોવા જોઈએ એના બદલે સાંભળનારા લોકો જ હોય છે, હું એવું સ્તવન ગાઉં કે લોકો સાંભળવામાં મગ્ન થઈ જાય. જ્યાં સુધી બાળક જેવી નિખાલસતા નહીં આવે ત્યાં સુધી ભક્તિ યોગ સિદ્ધ નહીં થાય.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રમાં માનતુંગસૂરિ કહે છે... ''જ્ઞાનં યથા ત્વયિ...'' 'હે પ્રભુ! આપનામાં જેવું જ્ઞાન શોભે છે, તેવું હરિ આદિમાં શોભતું નથી. મણિઓમાં જે તેજ સ્ફૂરાયમાન હોય તે કાચના ટુકડાઓમાં ક્યાંથી હોઈ શકે ?' આગળના શ્લોકમાં કહે છે, 'હે પ્રભુ! મેં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ આદિને જોયા તે સારુ કર્યું, એ બધાને જોયા પછી માત્ર આપનામાં જ મારું મન સંતોષ પામે છે. આપને જોયા પછી ભવાંતરમાં પણ આ જગતમાં કોઈ મારા મનને હરી શકશે નહીં.' કેટલી દ્રઢ શ્રદ્ધા! ભક્તિ! અહોભાવ છે શ્રી જિનરાજ પ્રત્યે!

અન્ય ધર્મોમાં પણ નવધા ભક્તિનું વર્ણન આવે છે. શબરીએ તદ્‌ભવ મોક્ષગામી શ્રી રામની એવી ભક્તિ કરી કે શ્રી રામે સામે ચાલીને શબરીની ઝુંપડીએ આવવું પડ્યું. ભાવિ તીર્થંકર શ્રી કૃષ્ણ પ્રત્યે મીરાની ભક્તિ અજોડ હતી. તેવી જ અનન્ય ભક્તિ હનુમાનજીની શ્રી રામ પ્રત્યેની હતી. એકદા સીતાજી શ્રી રામની સેવા કરતાં હતાં, ત્યારે હનુમાનજી આવીને કહે છે કે માતાજી મને પણ શ્રી રામના ચરણની સેવા કરવા દો. સીતાજી કહે છે, ''હું એમની અર્ધાંગની છું, મારી પાંથીમાં એમના નામનું સિંદુર છે.'' હનુમાનજી બહાર જઈ આખા શરીરે સિંદૂર લગાવી આવ્યા, ''માતાજી! મારા આખા શરીરે સિંદૂર છે હવે તો પગ દબાવવાની સેવાનો લાભ આપો!'' ત્યારથી ''સિંદૂરિયા હનુમાન'' કહેવાયા. આવી અજોડ ભક્તિથી આત્મ કલ્યાણ અવશ્ય થાય.

રાવણની શિવભક્તિ કેવી અજોડ હતી કે, તંબૂરાનો તાર તૂટ્યો પણ ભક્તિનો તાર ન તૂટે માટે સાથળમાંથી નસ ખેંચી કાઢીને તંબૂરામાં જોડી દીધી અને ભક્તિ

કરતાં એવો ઉત્કૃષ્ટ રસ ઉપજ્યો કે તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જન કર્યું.

કવિ ધનપાલ ''ઋષભ પેચાશિકા'' માં કહે છે, હે ભગવાન! તારી ભક્તિ કરવાથી મારું મોહનીય કર્મ જડમૂળથી નાશ થશે એ જાણીને આનંદ તો થાય છે, પણ મારું મોહનીય કર્મ નષ્ટ થતાં હું પોતે ભગવાન બની જાઉં તેથી હું તને વંદન ન કરી શકું. તારી ભક્તિ ન કરી શકું. માટે મારે ભગવાન નથી થવું. હું તો સદાય આપનો દાસ બની રહેવા ઈચ્છું છું. આ છે ભક્ત હૃદયની પ્રભુ પ્રત્યેની ભક્તિનું જ્વલંત ઉદાહરણ.

જૈન દર્શનમાં ગૌતમ સ્વામીની ભગવાન મહાવીર પ્રત્યે એવી જ અનન્ય ભક્તિ હતી. ઉત્તરાધ્યન સૂત્રમાં ૨૯માં અધ્યયનમાં ગૌતમ સ્વામી ભગવંતને પૂછે છે કે, **''थवथुई मंगलेण भन्ते जीवे किं जणयर?''**

હે પ્રભુ! સ્તવ (નમોત્થુણં રૂપ ગુણસ્તુતિ) અને સ્તુતિ (લોગસ્સરૂપ નામ સ્તુતિ) કરવાથી જીવને શું લાભ થાય? ભગવંત કહે છે, હે ગૌતમ સ્તવન અને સ્તુતિથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના બોધિલાભને પ્રાપ્ત કરે છે. તેને પ્રાપ્ત થયેલ જીવ અન્તક્રિયા (મોક્ષ) અથવા કલ્પ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય આરાધના કરે છે.

આ ભક્તિમાં આપણને ભક્તનો પોતાના સદ્‌ગુરુ પ્રત્યે અત્યંત બળવાન અહોભાવ દેખાય છે, જે પ્રેમમાં પરિવર્તિત થાય છે. આ અહોભાવ કે પ્રેમ તેમના દેહ પ્રત્યે નથી હોતો પણ તેમનામાં રહેલા ગુણો પ્રત્યે હોય છે. તેમનામાં રહેલા શાંતિ, આનંદ વગેરે ગુણો ભક્તને અસર કરી જાય છે. ધીરે ધીરે તેમના આ સ્વરૂપમાં કંઈક જૂદુ છે, દેહથી ભિન્ન આત્મા છે એવું જ્ઞાન થાય છે. તેમના જ ઉપદેશ વચનોથી તેને આ સત્ય જ્ઞાનની દ્રઢતા થાય છે. આને જ વ્યવહારથી સમ્યક્ જ્ઞાન કહે છે.

ધીરે ધીરે તેની ભક્તિ વધતા અહોભાવ અને પ્રેમ વધતા જાય છે. તેને સત્પુરુષના સ્વરૂપ અને વચનોમાં વિશ્વાસ વધતો જાય છે. અર્થાત્ તેની શ્રદ્ધા દ્રઢ થતી જાય છે. તેને થાય છે આજ સાચા પુરુષ છે જે ભવપાર ઉતારશે. અંદરથી આ પ્રતીતિ થાય છે, તેને વ્યવહારથી સમ્યક્ દર્શન કહે છે.

આ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા જેમ જેમ નિર્મળ થતાં જાય છે તેમ તેમ, ભક્તની બહારની આસક્તિ ક્રમપૂર્વક તુટતી જાય છે. તેને બળ મળે છે, એકાગ્રતા વધતી જાય છે અને શુદ્ધતા તરફ આગળ જતાં જતાં 'પ્રેમ સમાધિ' આવે છે. અર્થાત્ શ્રીગુરુના સતત સુખરૂપ સ્મરણથી ધ્યાનવસ્થા ઉત્પન્ન થતી જાય છે. ધીરે ધીરે જ્યારે તે લાંબો સમય ટકી રહે છે ત્યારે તેના ફળરૂપે આનંદમય શુન્યતા જીવને પ્રાપ્ત થાય છે. આ અનુભવ આગળ જતાં કોઈક ધન્ય પળે 'સ્વ'નો અનુભવ કરાવે છે. અર્થાત્ નિશ્ચય સમક્તિ અથવા સમ્યગ્ દર્શન થાય છે. તેના પ્રભાવથી વ્યવહાર સમ્યક્ જ્ઞાન નિશ્ચય સમ્યક્ જ્ઞાનમાં પરિણમે છે. આમ સાચી ભક્તિમાં પ્રેમ અને શ્રદ્ધા જીવને નિશ્ચય સમક્તિ સુધી લઈ જાય છે. આ ભક્તિમાં ત્રીજો ભાવ અર્પણતાનો છે તે આગળ જોઈશું. ◆

સર્વાર્પણ દિવસ

પરમ પૂજ્ય બાપુજી, શ્રી ભોગીભાઈ શેઠના શિષ્યા અને પછી એમના કહેવાથી પરમ પૂજ્ય પપ્પાજીના પરમ શિષ્યા બનેલા, પરમ પૂજ્ય મમ્મીજીનો જન્મદિવસ ''સર્વાર્પણ દિવસ'' તરીકે તા. ૧-૬-૨૦૧૪ના મુંબઈમાં ભક્તિભાવપૂર્વક ઉજવાયો. પૂજ્ય મમ્મીજીને ગમતા પદોને 'સ્પર્શ' દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યા જેમાં સર્વ મુમુક્ષુઓએ પૂજ્ય મમ્મીજીના સંસ્મરણોને સ્મૃતિપટ સમક્ષ ઉપસાવી, અપ્રત્યક્ષપણે તેમની દિવ્ય હાજરી અનુભવી.

પરમ પૂજ્ય મમ્મીજી એટલે હરિભાઈઓ માટે પૂજ્યશ્રી સુધી પહોંચવાનો સેતુ અને મીરાબહેનો માટે પરમસખા. પૂ. મમ્મીજી અત્યંત શાંત, સૌમ્યમૂર્તિ અને કરૂણાશીલ, વાત્સલ્ય હૃદયથી મમતામયી માતા સમાન હતાં. એમની મમતા માત્ર પોતાના સંતાનો સુધી જ સીમીત ન હતી પણ દરેક મુમુક્ષુઓ પ્રતિ વ્યાપ્ત હતી. પોતાના જીવનમાં એમણે સાત સોનેરી સુવાક્યોને અગત્યતા આપી હતી. તે છે

૧. પરની મારે શું પંચાત; હું તો શુદ્ધ આત્મા છું.

૨. હલ હાલ મે ખુશ રહેના.

૩. આ બાજુનું કરો તો આ બાજુનું થઈ રહેશે.

૪. કર્મથી ભાગવાનું નથી, ભોગવીને છૂટવાનું છે

૫. ગુણગ્રાહી દૃષ્ટિથી જોતાં, દોષ રહીત થવાય છે.

૬. નિમીત આપવું નહીં અને કોઈના નિમીત બનવું નહીં.

૭. નીરાગીને રાગ કરવાથી નીરાગી થવાય છે.

એવા આપણા સહુના પરમ ઉપકારી પૂજ્ય મમ્મીજીના ચરણ કમળમાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ...

હે અમારા શાંત અને કોમળ પૂજ્ય મમ્મીજી, આપના ગુણાનુવાદમાં અમે સહુ તરબોળ થયા છીએ. આપના ગુણોને સ્મરતા હૃદય ભીંજાઈ રહ્યું છે. આપના સ્મિતની વર્ષા અમારા પર વરસતી રહે, આપની કરૂણાની ધારા અમારા તરફ વહેતી રહે, આપની શાંત શીતળ પ્રેમ ધારા અમારા ચક્ષુ સમક્ષ રહે. પરમ પૂજ્ય પપ્પાજી સાથે આપનું સેતુપણુ અમને સદા સહાયક રહે એવી હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના સ્વીકારશોજી. ◆

।।મમ સદ્‌ગુરુ ચરણં, સદા શરણમ્‌।।

તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાના વીસ કારણો

'જન'માંથી 'જૈન' અને 'જૈન'માંથી 'જિનેશ્વર' થવાય છે. મોટાભાગના લોકો સંસારલક્ષી હોય છે. જન સાધારણમાંથી જેની દૃષ્ટિ મોક્ષ તરફ જાય છે અને જે હેય (છોડવા), ઉપાદેય (આદરવા) યોગ્યને સમજે છે તે 'જૈન' કહેવાય છે અને જે જૈન, ભવ્યાત્મા મોક્ષના કારણભૂત ઉત્તમ અવલંબનોને પ્રશસ્ત રાગની તીવ્રતા સાથે ગ્રહણ કરે છે તે જિનેશ્વર બને છે. તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાના ૨૦ કારણો છે.

૧. અરિહંત ભગવાનની ભક્તિ, તેમના ગુણોનું ચિંતન અને આજ્ઞાનું પાલન કરવામાં ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર નામકર્મ બંધ થાય છે.
૨. સિદ્ધ ભગવાનની ભક્તિ તથા તેમના ગુણોનું ચિંતન કરવાથી.
૩. નિગ્રંથ પ્રવચનરૂપ શ્રુત જ્ઞાનમાં અનન્ય ઉપયોગ રાખવાથી.
૪. ગુરુમહારાજની ભક્તિ, આહારાદિ દ્વારા સેવા, તેમના ગુણોનું પ્રકાશન કરવાથી તેમજ અશાતના ટાળવાથી.
૫. વય સ્થવિર (૬૦ વર્ષની ઉંમરના), શ્રુત સ્થવિર (સ્થાનાંગ અને સમવાયંગના ધારક), પ્રર્વજ્યા સ્થવિર (૨૦ વર્ષની દીક્ષા)ની ભક્તિ કરવાથી.
૬. બુહુશ્રુત (સૂત્ર, અર્થ અને તદુભયને જાણનાર) મુનિરાજની ભક્તિ કરવાથી.
૭. તપસ્વી મુનિરાજની વૈયાવચ્ચ, સેવાભક્તિ કરવાથી.
૮. જ્ઞાનની નિરંતર આરાધના કરવાથી.
૯. સમ્યક્ત્વનું નિરતિચાર પાલન કરવાથી.
૧૦. ગુણજ્ઞ, રત્નાધિકોનો તથા જ્ઞાનાદિનો વિનય કરવાથી.
૧૧. સવાર-સાંજ ભાવપૂર્વક ષડાવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) કરવાથી.
૧૨. મૂળગુણ અને ઉત્તરગુણોનું નિર્દોષપક્ષે, શુદ્ધતાપૂર્વક પાલન કરવાથી.
૧૩. સદા સંવેગ રાખવાથી એટલે કે શુભ ધ્યાન કરવાથી.
૧૪. તપસ્યા કરતા રહેવાથી.

૧૫. ભક્તિપૂર્વક સુપાત્ર દાન દેવાથી.
૧૬. આચાર્યાદિની વૈયાવચ્ચ, સેવા કરવાથી.
૧૭. સેવા તથા મધુર તાષણાદિ દ્વારા ગુર્વાદિકોને પ્રસન્ન રાખવાથી અને સ્વયં સમાધિભાવમાં રહેવાથી.
૧૮. નવીન જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરતા રહેવાથી.
૧૯. શ્રુત જ્ઞાનની ભક્તિ તથા બહુમાન કરવાથી.
૨૦. પ્રવચન પ્રભાવના, ધર્મનો પ્રચાર કરવાથી.

ઉપરોક્ત ૨૦ સ્થાનોની ઉત્કૃષ્ટભાવે આરાધના કરવાથી તીર્થંકર નામકર્મનો બંધ થાય છે. આ બંધના ઉદયવાળા મહાપુરુષ તીર્થંકરપક્ષે, મોક્ષમાર્ગનું પ્રર્વતન કરી ભવ્ય જીવોનું કલ્યાણ કરે છે.

આ સ્થાનોની આરાધના માત્ર સાધુ જ નહીં શ્રાવકો પણ કરી શકે છે. ચોથા ગુણસ્થાનવતી અવિરતી - સમ્યગદૃષ્ટિ શ્રાવક પણ ઘણા બોલોની આરાધના કરીને તીર્થંકર નામકર્મ બાંધી શકે છે. મોક્ષના ઉદ્દેશથી કરવામાં આવતી સાધનામાં શુભ, ભાવોની તીવ્રતાથી સહજપણે શુભ કર્મોનો બંધ થઈ જાય છે. શુભ-કર્મોમાં સર્વોત્તમ પ્રકૃતિ તીર્થંકર નામકર્મની છે.

તીર્થંકર નામકર્મોને નિકાચીત (દૃઢતમ) કરીને તીર્થંકર થવાવાળા મહાપુરુષ કાં તો વૈમાનિક દેવમાંથી મનુષ્ય થાય છે અથવા પહેલી, બીજી કે ત્રીજી નરકમાંથી નીકળીને મનુષ્ય થાય છે. તે વીરત્વપ્રધાન એવા ઉચ્ચ ક્ષત્રિયકુળમાં જ પુરુષપણે ઉત્પન્ન થાય છે. જે જીવોએ પહેલાં નરકનું આયુષ્ય બાંધી લીધું હોય અને પછી તીર્થંકર નામકર્મ બાંધે તે જ ત્રીજી નરક સુધી જાય છે અને ત્યાંથી નીકળી મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરી તીર્થંકરત્વને પામે છે.
(ભગવતી સૂત્ર ૧૨) ◆

અખાના છપ્પા

હેતલ દોશી, મુંબઈ

પાછલા અંકમાં આપણે જોયું કે 'આંધળો સસરો' કહેતા લૌકિક દૃષ્ટિથી જે દૃષ્ટિહીન છે એવા જીવો જ્યારે કથા સાંભળવા જાય છે ત્યારે વિવેકરૂપી દૃષ્ટિ બંધ હોવાના કારણે નવું જોઈ અથવા પામી નથી શકતા. જ્ઞાની પુરુષ તો જીવને સાધન બતાવી શકે પણ એનો ઉપયોગ તો વિવેક વાપરી જીવે કરવાનો છે. જ્ઞાની પુરુષ તો લક્ષનો લક્ષ કરાવે પણ એ લક્ષનો લક્ષ રાખી લક્ષ સુધી પહોંચવા જીવો વિવેક તો વાપરવો જ પડે.

આંધળો સસરો ને સરંગટ વહુ, કથા સાંભળવા ચાલ્યા સહુ.
કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યા કશું, આંખનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું;

ઊંડો કૂવો ને ફાંટી બોખ, શીખ્યું સાંભળ્યું સર્વે ફોક... (૩)

જેમ એક ઊંડા કૂવામાંથી પાણી કાઢવાનું હોય પણ પાણી કાઢવા માટે વાપરવામાં આવતી ચામડાની થેલી / કોલ ફાટેલી હોય તો ઉપર આવે ત્યાં સુધી બધુ પાણી ઢોળાઈ જાય એમ જીવ જ્યારે કથા સાંભળવા જાય છે ત્યારે એમાં ઊંડો ઊતરી કથાકારની વાત સમજવા પ્રયત્ન ન કરે અને પોતાની જ માન્યતા, પૂર્વ જન્મના સંસ્કારના કારણે પોતે જે નક્કી કર્યું હોય, ધર્મની જે વ્યાખ્યા આવે ત્યારે માથુ ધૂણાવે બાકી કંઈ નવું જ્યારે કથાકાર કહેતા હોય ત્યારે એના પર ઊંડા ઊતરી વિચાર કરવાને બદલે માત્ર કિનારે છબછબીયા કરતો હોય એમ સાંભળી ઊભો થઈ જાય, તો કલ્યાણનું કારણ નથી. પણ ગોતાખોરની જેમ ઊંડા ઉતરી એક એક શબ્દ પર ઊંડાણથી વિચાર થવા જોઈએ.

ઉદા. જગત શબ્દ કહેતાં મારું જગત ફેમીલી, ફ્રેન્ડ્સ, રીલેટીવ, એરીયા, સીટી, કન્ટ્રી, વર્લ્ડ, લોક એમ વિચાર આવવો જોઈએ. આ રીતે આને લક્ષમાં રાખી સંભળાયું હોય તો સમજાય, નહીં તો કથા સાંભળી ઊભા થાય ત્યાં બધું જ ભૂલાઈ જાય કારણ આત્માનો લક્ષ નથી એટલે બધું જ શીખેલું સાંભળેલું ફોક થઈ જાય છે, નકામું જાય છે.

પરંતુ જેમ જન્મથી અંધ વ્યક્તિ જેમ હું અંધ છું, હું હવે શું કરી શકું ? એમ હાથ જોડી બેસી રહે તો એ ખરેખર કંઈ જ ન કરી શકે. માત્ર ભીખ માંગી ગુજરાન ચલાવે, પણ જો એ એમ વિચારે કે મારે માત્ર આંખો જ નથી પણ કાન, નાક, સ્પર્શ વિ. ઈન્દ્રિય તો સાબૂત છે તો હું એનો યોગ્ય ઉપયોગ કરીશ. પછી જો એ કોઈના માર્ગદર્શન પ્રમાણે કંઈક શીખવાનો પ્રયત્ન કરે તો ચોક્કસ એ જીવનમાં કંઈક પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

ઘણી વખત એવું જોવામાં આવે છે કે આવી જન્મથી અંધ વ્યક્તિની છઠ્ઠી ઈન્દ્રીય બહુ શક્તિશાળી થઈ ગઈ હોય છે. ઘણી વખત આંખે દેખતી વ્યક્તિ કરતા પણ ફાસ્ટ અને પરફેક્ટ જજમેન્ટ તેઓ કરી શકે છે. એમ જીવ, 'હું અજ્ઞાની છું, અનંતકાળથી મતાગ્રહ, દૂરાગ્રહથી મને જે સાચું લાગ્યું એજ કર્યું પણ અજ્ઞાનનો અંશ ઓછો થયો નથી, હવે સ્વચ્છંદ છોડી જેમણે પોતાનું અજ્ઞાનરૂપી અંધારું દૂર કરી જ્ઞાન દિપક પ્રગટાવ્યો છે એમના માર્ગદર્શન પ્રમાણે કોશિષ તો કરી જોઉં.' એવો હકારાત્મક અભિગમ રાખે અને સરંગટ વહુની જેમ લોકો શું કહેશે, પહેલા તો આ બહુ ધર્મ કરતા હતા હવે બદલાઈ ગયા છે એવો લોકભય,

અપમાન ભય, એવી લોકલાજ (જે રાખીને પણ જીવ ધર્મ તો પામી જ નથી શક્યો) મૂકી આ આત્માનું કલ્યાણ કેવી રીતે થાય એ લક્ષે કથાકાર જે કહે છે, જે સાધનો બતાવે છે એનો યોગ્ય રીતે જો ઉપયોગ કરે તો ચાર ગતિના પરિભ્રમણ અને એના આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ રૂપ દુ:ખોથી મુક્તિ મેળવવાનો માર્ગ મળી શકે. કથાકાર જે કહે છે એનો ઊંડાણથી વિચાર કરવો ખૂબ જરૂરી છે કારણ આત્મા વિચારે કરી પકડાય એમ છે.

પહેલી દૃષ્ટિથી વિચારતા એમનું કહેલું કદાચ ખોટું પણ લાગે પણ એ કેવી રીતે સાચું એ પોઝીટીવ વિચારોથી એમણે કહેલું ખરેખર સત્ય પૂરવાર થઈ શકે છે.

એક નવો શબ્દ વાંચવા - સાંભળવામાં આવે તો એનો અર્થ-પરમાર્થ સમજવા જુદા જુદા ૨-૪ પુસ્તકો રીફર કરાય તો કંઈક પામી શકાય, બાકી સમજાયું એટલું ઠીક અને ન સમજાય ત્યાં રામ રામ તો ન ચાલે. ઊંડાણથી અભ્યાસ થવો જોઈએ.

જેમ ૨૬ નવેમ્બર, ૨૦૦૮ના ૯ થી ૧૦ આતંકવાદીઓએ તાજ, નરિમન હાઉસ, ઓબેરોય પર હુમલો કરતા પહેલા કેટલા મહિના તાલીમ લીધી, નકશાઓ દ્વારા હૉટલની રૂમ, વિ. ની સ્ટડી કરી. ક્યાંથી કેવી રીતે હુમલા કરી વધારે જાન-માલને નુકસાન પહોંચાડી શકાય વિ. સમજી વિચારી હુમલા કર્યા અને માત્ર ૯-૧૦ વ્યક્તિઓએ આખા દેશના અબાલ-વૃદ્ધ સૌની ઊંઘ હરામ કરી નાંખી હતી - આખા દેશ પર ભારે પડ્યા હતા. એમ જો આ એક આત્મા જાગૃત થાય અને જ્ઞાનીના વચન પર ખૂબ ઊંડાણથી વિચાર કરે તો પૂર્વકર્મ, પ્રકૃતિ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન બધા પર જ્ઞાનીની આપેલી સમજણ ભારે પડી જ શકે છે.

જીવ જો અજ્ઞાનરૂપી અંધત્વ દૂર કરવા લોકલાજ રૂપી ઘૂંઘટ છોડી દઈ, પોતાનો મતાગ્રહ, દુરાગ્રહ છોડી દઈ જ્ઞાની જે તત્વની ગહન - ઊંડી વાતો લક્ષ કરાવવા માગે છે એનો ઊંડો વિચાર કરી પ્રેક્ટિકલ પુરુષાર્થની જે ટીપ્સ મળે એ પ્રમાણે વર્તી આગળ વધવા પુરુષાર્થ કરી એમનું કહેલું ફોક ન જાય એ લક્ષ રાખી કરે તો ચોક્કસ શીખેલું, સાંભળેલું ફોક ન જતાં પરિણામ પામી શકે છે. ◆

(ક્રમશ:)

भोग नहीं त्याग अपनाओ

एक शहर में दीर्घ काल के पश्चात त्यागी संत का आगमन हुआ। संत के तप, त्याग, प्रवचन एवं ध्यान साधना से जनता बहुत प्रभावित थी। एक दिन प्रवचन की समाप्ति पर किसी श्रद्धालु भक्त ने संत की महिमा का बयान करते हुए कहा, ''आप दीर्घ तपस्वी है, अद्‌भुत त्यागी है। आपने न केवल घर-परिवार छोड़ा है अपितु क्रोध, अहंकार, लोभ, कपट, यश, प्रतिष्ठा के मोह को भी दरकिनार किया है। धन्य है आप एवं आपका त्याग!! हम सब मिलकर आपके तप-त्यागमयी जीवन को नमस्कार करते हैं एवं अहोभाव से आपका अभिनंदन करते हैं।''

संत ने मुस्कान बिख़रते हुए कहा, ''श्रद्धालुओं! अगर त्याग के कारण आप मेरा इतना आदर-सम्मान कर रहे हो तो मुझे आपके चरण प्रक्षालन करने चाहिए क्योंकि आप सब इतने महान् त्यागी हो कि आपके त्याग की तुलना नहीं हो सकती।'' संत के ऐसे अटपटे वचन सुन सभी जनों के आश्चर्य का पार नहीं रहा। लोगों ने कहा, यह क्या अबूझ पहेली है?

संत ने गंभीर स्वर में पूछा, ''अपने घर का कूड़ा - कचरा बाहर फेंकनेवाले को क्या आप त्यागी कहोगे?''

लोगों ने फौरन कहा, ''बिलकुल नहीं, कचरा तो फेंकने योग्य है उसका क्या त्याग?''

संत ने कहा, ''श्रद्धालुओं! जो व्यक्ति अपनी बहुमूल्य संपत्ति, हीरे-जवाहरात आदि दूसरों को देता हो, उसे आप त्यागी कहोगे?'' सबने एक स्वर में कहा, ''निश्चय ही वह महान त्यागी है।''

संत ने स्मित स्वर में कहा, ''इसीलिए तुम सब महान त्यागी हो। अपने घर में निहित ज्ञान-ध्यान, तप-जप, चिन्तन-साधना आदि महान वस्तुओं का आपने त्याग किया है। मैंने तो धन-वैभव, परिवार-मोह आदि को छोड़ा है जो त्याज्य है। जिसे पहले या पीछे एक दिन छोड़ना ही होता है।''

संत के युक्तियुक्त वचनों ने सभाजनों की आँखें खोल दी। उन्हें समझ आ गया कि सही मायने में त्याग किसका होना चाहिए एवं हम किसका त्याग कर रहे हैं?

भारतीय संस्कृति कहती है, जीवन सरिता के दो किनारे हैं, भोग और त्याग। भोगवृत्ति गुलामी देती है और त्याग वृत्ति मालिक बनाती है। गुलाम कोई बनना नहीं चाहता किन्तु मन कब इन्द्रियों का दास बन जाता है, खबर तक नहीं लग पाती।

जिसका प्रारंभ आकर्षक किन्तु अंत भयानक हो, उसका नाम है भोग। जिसका प्रारंभ कष्टदायी परन्तु अंत आनन्ददायी हो वह है त्याग। आज लोगों ने भोगवृत्ति के तले मौज - मस्ती एवं स्वच्छंदता का आकार इतना बढ़ा लिया कि आत्म नियंत्रण का प्रयास नज़रअंदाज़ हो गया।

भोगवृत्ति का रास्ता नैशनल हाईवे के समान चौड़ा है। इसके प्रवेश द्वार पर वेलकम का मनमोहक बोर्ड लगा हुआ है। परिणामत: यहाँ आने-जाने वालों की बहुत भीड़ है किन्तु अंत में उन्हें पता लग जाता है कि यह मार्ग विनाशकारी है।

ध्यान दें, आत्मविस्मृति का टोल टैक्स भरे बिना आप भोग के राजमार्ग पर जीवन की गाड़ी नहीं दौड़ा सकते।

त्याग की पगदंडी संकरी है और ऊबड़-खाबड़ है। जहाँ चाहे वेलकम का आकर्षक बोर्ड न हो किन्तु पाप का टोल टैक्स वहाँ भरना नहीं पड़ता। बल्कि यह मार्ग आनंद मंगल के धाम तक पहुँचाता है और आत्मस्मृति का बोनस भी प्रदान करता है।

जरा सोचो! महापुरुषों ने जिन पदार्थो का त्याग किया उन असार सामग्री के पीछे हम बेतहाशा क्यों दौड़ रहे हैं? सीता का मन एक बार हिरन के पीछे दौड़ा तो रामायण की रचना हुई। हमारा मन कितने हिरनों के पीछे एक साथ दौड़ रहा है, इस आंतरिक रामायण की व्यथा का कहाँ अंत होगा?

जैसे सर्प अमृत नहीं दे सकता और सूर्य शीतलता प्रदान नहीं करता। इसी प्रकार भोग कभी तृप्ति का अनुभव नहीं करा सकता। फिर भी न जाने क्यों इन्सान इन्द्रिय विषयों के पीछे दौड़ता है? कारण स्पष्ट है, दीमक लगी लकड़ी पर कोई सन्मायका लगा दे तो उसे पहचानना मुश्किल है। मलिन गद्दे पर धवल चादर बिछा दो तो मैलेपन का ख्याल नहीं उठता। ठीक इसी प्रकार इन्द्रियों के ऊपरी आकर्षण में इन्सान दु:ख भरे परिणाम को नहीं पहचान पाता। इसलिए मन ताजिन्दगी इन्द्रिय सुख की लालसा में उलझा रहता है।

स्मरण रहे, भोगी वह है जिसे संसार से निकलना पड़ता है और योगी वह है जो संसार से स्वयं निकल जाता है। एक को संसार 'डिस्मीस' कर देता है तो दूसरा संसार को 'त्यागपत्र' दे देता है।

सावधान! जब दांत टूट जाए तब अखरोट या बदाम का त्याग करना व्यर्थ है। ऐसे ही जब शरीर की शक्तियाँ क्षीण हो जाए तब त्याग करने का कोई अर्थ नहीं। इसलिए जब तक शरीर बलवान है, इन्द्रियाँ सशक्त है तब तक त्याग मार्ग पर कदम बढ़ा लेना। चूँकि त्याग ज्ञान का सहज परिणाम है। त्याग में जो छूटता है वह निर्मूल्य है और जो पाया जाता है वह अमूल्य है। त्याग में कदम बढ़ाने के लिए डे टुडे लाइफ में एक प्रयोग अवश्य करे।

प्रयोग

महिने में कुछ दिन भोजन में प्रिय वस्तु का त्याग करने का अभ्यास करें। ◆

चिंता - चिंतन में भेद

प्रमिला वैद, जमशेदपुर

जब जड़ के बारे में सोचें तो चिंता और चेतन के बारे में सोचे तो चिंतन।

- चिंता - चित्त को जो विभन्न प्रकार के आधि, व्याधि और उपाधि से तापित करे वो सोच है चिंता।
  चिंतन - चित्त में विभिन्न प्रकार के आधि, व्याधि और उपाधि के कारण बने कर्म की तस्वीर को चेन्ज कर उसे नवीन रूप प्रदान करे, अर्थात अशुभ कर्म को शुभ से शुद्ध की ओर ले जाने का कर्म बंधवाए, वो सोच है चिंतन।
- चिंता - चित्त में उठने वाली नकारात्मक सोच को ताकत देने वाले भाव हैं, चिंता।
  चिंतन - चित्त में उठने वाली नकारात्मक सोच को तत्परता से नष्ट करे और उसे यु टर्न देकर सकारात्मक आत्म लक्षी दिशा दे, वो सोच है चिंतन।
- चिंता - चिंगारी जो ताप बढ़ाकर सुलझाए अंतर मन को। चिंतन - चिंगारी जो तहस - नहस करना शुरु करे कर्म रूपी कचरों को।
- चिंता और चिंत्तन दो विरोधी सोच है। एक से आत्मा के गुणों का विनाश होता है और दूसरे से आत्मगुणों का विकास।
- चिंता से आर्तध्यान, रौद्र ध्यान होता है। चिंतन धर्म ध्यान, फिर आगे जाकर शुक्लध्यान में ले जाता है।
- चिंता का परिणाम नरक व तिर्यंच गति है। चिंतन देव तथा मनुष्य गति देकर मोक्ष के मार्ग में आगे ले जाता है।
- चिंता मन की शांति को समाप्त कर आकुलता - व्याकुलता लाती है जबकी चिंतन से मन में शांति, धैर्य व साहस का संचार होता है।
- चिंता परपदार्थो के प्रति आसक्ति का परिणाम है। चिंतन स्वअवलोकन का परिणाम है।
- चिंता सोच की विकृति है और चिंतन सोच की स्वीकृति है।
- जब हम चिंता करते है, तो विभाव दशा की ओर तीव्र गति से आगे बढ़ते हैं और जब चिंतन करते हैं, तो स्वभाव की ओर मुड़ते हैं।
- जिस विषय पर हमें चिंता होती है, उसे हम अपनी कल्पना द्वारा और बढ़ाकर भयावह बना देते हैं, जो तीव्र अशुभ बंध का कारण है। जबकी चिंतन प्रोब्लम को यथार्थ दृष्टि से देखकर, परखकर उसे छोटे रुप में देखता है और हमें बड़े बंधन से बचा लेता है।
- चिंता से प्रोब्लम का सोल्युशन नहीं मिलता जबकि चिंतन प्रोब्लम्स के सोल्युशन का सटीक उपाय है।
- चिंता हममें नेगेटीवीटी लाती है और चिंतन हंमेशा हमे पोझीटीव रखता है।
- चिंता अनेक चिताओं की जननी है जबकी चिंतन जब अपने शुद्ध स्वरूप में आता है, तो चिता का अस्तित्व ही समाप्त कर देता है।
- राग, द्वेष, अज्ञान चिंता के बीज है, जबकी चिंतन प्रेम का बीज है।
- चिंता संसार मार्ग का हमसफर है, चिंतन मोक्षमार्ग का हमसफर है।
- चिंता हमें प्रभु से दूर ले जाती है और चिंतन हमे अपने प्रभु के नजदीक रखती है।
- चिंता देह की दोस्त है और चिंतन आत्मा की सच्ची सहेली है।
- यदि हमें अपने गुरु-प्रभु पर पूर्ण श्रद्धा हो तो हर चिंता, चिंतन का कारण बन जाती है। क्योंकि हमारी सारी चिंता तो वे स्वयं ले लेते हैं और हमारे लिए छोड़ देते हैं, सिर्फ चिंतन, ताकि हम जल्द से जल्द मोक्षमार्ग की और आगे बढ़ सकें। ऐसी है उनकी दिव्य करूणा!!
- चिंता कायर- डरपोक का आत्म समर्पण है और चिंतन शूरवीरों का हथियार है।
- चिंता से उत्पन्न राग - द्वेष अनंत जन्म - मरण कराते हैं, जबकि चिंतन से उत्पन्न स्वीकार भाव अनंत जन्म

कटवाते हैं।

- चिंता बुद्धि के दरवाजे को बंद कर देती है, जबकि चिंतन से बुद्धि के अनेक दरवाजे खुल जाते हैं।
- चिंता आत्मा के ज्ञान गुण को ढकती है, चिंतन से आत्मा का ज्ञान गुण प्रकट होता है।
- चिंता दु:ख रूपी संक्रामक बिमारी का कीटाणु है और चिंतन उसकी एन्टीबायोटीक औषधि।
- जिन्हें संसार में रूचि है, चिंता बाँहें फैलाए उनका स्वागत करती है और जिन्हें संसार भाव से अरूचि है, चिंतन उनका दिल से स्वागत करता है।
- अपने साथ चिंता... डर, भय, विषाद, घृणा, शोक, तिरस्कार इत्यादि पारिवारिक जनों तथा मित्रों को लेकर आती है, जबकि चिंतन ... प्रेम, मैत्री, सेवा, सहानुभूति, स्वदया, परदया को साथ लाता है।
- चिंता की नाव छिद्रयुक्त होती है, वह हमें भवसागर में डुबा सकती है।
- चिंतन की नाव में कोई छेद नहीं होता, वह हमें अवश्य किनारे तक पहुँचा सकती है।
- चिंता अमावस की अंधेरी रात है, चिंतन पूर्णिमा का खिला चाँद है।
- चिंता संसार परिभ्रमण की कुंजी है। चिंतन आत्मरमणता की कुंजी है।
- चिंता है हैरानी और परेशानी का नाम, चिंतन है विश्राम का शांति धाम।
- चिंता अच्छे अच्छों का बिगाड़ देती है ईमान, चिंतन सोई हुई चेतना का कर देता है उत्थान।
- चिंता इन्सान को बना देती है हैवान, चिंतन हैवान को बना देता है भगवान।
- चिंतन अमूल्य मनुष्य भव का स्वर्णिम उपहार है, चिंता इस स्वर्णिम उपहार का उपहास है।
- चिंतन खुद की खुद से पहचान है, चिंता खुद से दूर जाने का जेट विमान है।
- चिंता घने उमस की अंधेरी खदान है, चिंतन खिलते हुए सूरज की प्यारी मुस्कान है।
- चिंता मतार्थी की शान है, चिंतन आत्मार्थी की जान है।
- चिंता जड़ पदार्थो में आसक्त, मुर्च्छित आत्मा को दिया गया सिडेटिव इंजेक्शन है। चिंतन जड़ के यथार्थ स्वरूप को समझकर, आत्मा को मुर्च्छा से जागृत कर, उसकी शक्ति की पहचान कराने वाला मेडिटेशन है।
- चिंता है आग, कर दे सब कुछ नाश, चिंतन है चांदनी, लाए जीवन में सुखद क्रांति, सुख शांति।
- चिंतन है तपती गर्मी में बारिश की ठंडी बौछार। चिंता मचा दे दिलोदिमाग में हाहाकार।
- चिंता है चोर, आत्मा को करे कमजोर। चिंतन है कोतवाल, आत्मा की करे सच्ची देखभाल।
- चिंता के परमाणु, बढ़ाएँ राग-द्वेष के कीटाणु। चिंतन का निर्मल हिट भगा दे प्रेम से सारे कीट।
- चिंतन से मिलता बेनीफीट, करा दे मोक्ष का रिजर्व टिकिट। चिंता से मिलता जो संसार, उसमें है वेदना अनंत - अपार।
- चिंता है ऐसी भ्रांति, खोजे... बाहर में सुख - शांति। चिंतन है सच्ची क्रांति, तोड़े.. मन की मिथ्या भ्रांति।
- चिंता का जब चढ़ता बुखार, कड़वा लगता सारा संसार। चिंतन जब करता उपचार, गलती खुद की होती स्वीकार।
- चिंता की एन्ट्री अशुभ कर्मो से भरी पेन्ट्री। चिंतन की भूख, मिटादे पेन्ट्री का वजूद।
- चिंता की मार, चेहरा बुझा और लाचार, मन से हो जाएँ बेजार। चिंतन की बहार, लाए तेज और निखार, अंतर... मस्ती से हो सरोबार।
- चिंता है ऐसा अंतर युद्ध, उड़ा दे होश और सुध-बुध, वार से घायल हो जाएँ खुद। चिंतन है.. ऐसा सत हथियार, खाली जाए न कोई वार, बाजी मारे आत्म-तत्व विचार।
- चिंता का होता वार, बिना कोई शस्त्र - बिना हथियार, फिर भी हो जाते लाचार। चिंतन की तेज धार, न कोई चाकू - न तलवार, काटे परिभ्रमण के तार।
- चिंतन है मोक्ष का अद्भुत गेट, गहरा हो... तभी मिले प्रवेश। चिंता का जब नहीं हो निषेध, संसार में कराए खूब निवेश।
- चिंता है ऐसा इन्फेक्शन, न कोई वेक्शीन न इन्जेक्शन। चिंतन में हो जब परफेक्शन दो बूँद ही करा दे मोक्ष से कनेक्शन।
- चिंता का दो मजबूत पहिया, नरक तिर्यंच में घुमाए बढ़िया (आर्त, रौद्र ध्यान) चिंतन की है दो पतवार, संसार सागर से कराए पार (धर्म, शुक्लध्यान)। ♦

સત્પુરુષની ઓળખાણ

સ્મિતા શાહ, કોલકાતા

મનુષ્યભવ કેવી રીતે સફળ થાય, સાર્થક થાય? તે માટે નિમિત્તરૂપ સત્પુરુષને જીવ લાખો વર્ષથી ઓળખી જ નથી શક્યા. ભવોભવથી આપણે સદ્‌ગુરુ કહેતા - સદ્‌ગુરુ કોને કહેવાય એ સમજ્યા જ નથી, જાણ્યા નથી. જો જીવને સદ્‌ગુરુ સમાન આત્મપ્રાપ્ત પુરુષ મળ્યા હોત તો અવશ્ય મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ હોત. આજે ઘણા જીવોને એજ ખબર નથી કે આંશિક મોક્ષનો સાક્ષાત્ અનુભવ શું હોય? એ પણ ખબર નથી તો પછી મોક્ષના દાતા એવા સત્પુરુષને કેવી રીતે ઓળખી શકે?

આજના યુગમાં દરેક વ્યક્તિ પોતપોતાના મત પ્રમાણે ગુરુની વ્યાખ્યા કરે છે. આ કળિકાળમાં મોક્ષના દાતા, એક સત્પુરુષ ને કંઈ રીતે ઓળખવા? સત્પુરુષ એટલે કોણ? જેમણે સંસારનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લઈ લીધી છે તે કે પછી જે પ્રારબ્ધ કર્મના લીધે બાહ્યથી સંસાર ભોગવે છે પણ અંતરથી આત્મામાં સમાઈ ગયા છે; જેમણે પોતાના આત્માને જોયો, જાણ્યો અને અનુભવ્યો છે એ સત્પુરુષ છે? એવા પ્રશ્ન દરેક જિજ્ઞાસુને આવશે. જે જિજ્ઞાસુ જીવ છે એને આ પ્રશ્ન અંતરથી મુંઝવણ પણ કરશે કે મારે કોને સત્પુરુષ માનવા?

''ગુરુ બીન જ્ઞાન ન ઉપજે, ગુરુ બીન મિલે ન ભેદ,
ગુરુ બીન સંશય ન મીટે, જય જય જય ગુરુદેવ.''

સંસારમાં કોઈપણ વિષય કે ક્ષેત્રમાં જે સ્પેશિયાલીસ્ટ હોય, બરાબર જાણનારો હોય એજ બીજાને તે વિષય કે કાર્ય શીખવી શકે છે. જેમને પરમાર્થના માર્ગમાં આગળ વધવું છે, પોતાના અંતરમાં જવું છે તો એ જીવે આત્મપ્રાપ્ત એવા સત્પુરુષને ઓળખવા ખૂબ જ જરૂરી છે. એમના શરણ અને સત્‌સમાગમથી જ એ જીવ પોતે પોતાના સ્વરૂપને પામી શકે છે.
અહીં પ્રશ્ન એ છે કે સત્પુરુષ કેવી રીતે ઓળખાય? કારણ તેઓ છે આપણા જેવા છતાં આપણાથી કંઈક વિશેષ અને જુદા જ હોય છે. એમનામાં જે અલૌકિકતા, વિશેષતા અને જે તેજ દેખાય છે તેનાથી આપણામાં સમર્પણના ભાવ જાગે છે. પરમ કૃપાળુ દેવે 'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર'ની ૧૦મી ગાથામાં સત્પુરુષના લક્ષણો કહ્યા છે,

''આત્મજ્ઞાન, સમદર્શિતા, વિચરે ઉદય પ્રયોગ;
અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત, સદ્‌ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય.''

આપણા પરમ પૂજ્યશ્રી પ્રેમઆચાર્યજી આપણા સૌના સત્પુરુષ છે; આપણા સર્વેના માર્ગદર્શક, ફ્રેન્ડ અને ગાઈડ પણ છે. જ્યારે હું પહેલી વખત એમને મળી ત્યારે મારા અંતરમાંથી અવાજ આવ્યો, સ્પંદનો થયા અને પ્રતીતિ આવી કે આજ મારા મોક્ષ દાતા છે, મારા જીવનને સફળ કરનાર છે, આજ છે, આજ છે.

પહેલું લક્ષણ **'આત્મજ્ઞાન'** એટલે સમ્યક્‌જ્ઞાન અર્થાત્ જે પદાર્થનું સ્વરૂપ જેમ છે, તેમ એ પદાર્થને જાણવો. આત્માના સર્વ ગુણોનો અનુભવ અને 'દેહથી ભિન્ન હું આત્મા છું' એ ભેદજ્ઞાન એમનામાં પ્રત્યક્ષ હાજર છે. તેમની આજ્ઞા દરેક જીવના આત્માના હિત માટે હોય છે. અને જ્યારે પણ આપણે એમને જોઈએ તો તેમની મુખ-મુદ્રામાં તેમના અંતરનો આનંદ છલકાઈ આવે છે અને તેમને મળ્યા પછી આપણને પણ અલૌકીક આનંદ થાય

છે. જેમ પ્રગટેલો દીપક જ બીજા દીપકને પ્રગટાવી શકે છે, જેમ દૃષ્ટિવાળો જીવ બીજાને માર્ગ બતાવી શકે છે એમ જ આત્મપ્રાપ્ત પ્રત્યક્ષ સદ્‌ગુરુ જ આપણને આપણો આત્મા પ્રાપ્ત કરાવશે એવી અતૂટ શ્રદ્ધા છે.

બીજું લક્ષણ **'સમદર્શિતા'** એટલે કોઈપણ પદાર્થ વિશે ઈચ્છારહિતપણું, મમત્વરહિતપણું અર્થાત્ બધી પરિસ્થિતિમાં સમભાવમાં રહેવું. આપણે જોઈએ છીએ કે પૂજ્યશ્રીના સત્સંગમાં દરેક જીવને એમજ લાગે છે કે પૂજ્યશ્રી મારી સામુ જુએ છે. ત્યારે એમની મુખ-મુદ્રા એકદમ શાંત અને અલૌકિક લાગે છે.

ત્રીજું લક્ષણ **'વિચરે ઉદય પ્રયોગ'** એટલે પૂર્વ કર્મના ઉદયથી દેહ, મન, વાણી આદિની જે ક્રિયા થાય છે તે ઉદાસીન ભાવે થાય છે, તેમાં 'હું કરું છું' એવા ભાવ જ્ઞાની પુરુષોને ક્યારેય ન આવે. આત્મપ્રાપ્ત સત્પુરુષ એમના ગુણોથી જ ઓળખાય છે. જ્યારે આપણે પરમ કૃપાળુ દેવના ગુણોનું વર્ણન, સ્વાધ્યાય કરીએ છીએ ત્યારે એ બધા જ આત્માના ગુણો આપણને આપણા પૂજ્યશ્રીમાં પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. ઉદય કર્મ પ્રમાણે તેમનું વર્તન હોય છે એટલેજ એમ કહેવાય છે કે જ્ઞાનીની દશા ને ઓળખવી અને એ દશા આપણને પ્રાપ્ત થાય એવા સતત ભાવ કરવા જોઈએ.

ચોથુ લક્ષણ **'અપૂર્વ વાણી'**; જે જ્ઞાની છે એમની વાણી અપૂર્વ હોય છે. એ વાણી પૂર્વે ક્યારેય સાંભળેલી નથી હોતી. એમના એક એક વચનમાં અનંત અનંત આગમ રહેલા છે. તેમની વાણી દરેક ભવ્ય જીવોના આત્માને કલ્યાણકારી હોય છે.

સત્પુરુષની ઓળખાણ માટે છેલ્લું લક્ષણ છે **'પરમશ્રુત'** એટલે પરમશ્રેષ્ઠ જ્ઞાન. જેમને તે વિષયનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન હોય તેને તે વિષયમાં પરમશ્રુત કહેવાય. પૂજ્યશ્રીની વિશાળ બુદ્ધિ, જડ-ચેતનનો પૂરેપૂરો ભેદજ્ઞાન, યથાર્થતા એમની વાણીમાંથી નીકળે છે જે આપણને તરત જ સ્પર્શી જાય છે. એમના હૃદયમાં એટલી બધી સરળતા, કોમળતા છે કે એ હાથ આપીને આપણને સહારો આપે છે. આપણે એમના સંગમાં રહીને એમના જેવા શુદ્ધ થઈ શકીએ છીએ.

જેવી રીતે દૂધની બે સ્થિતિ થઈ શકે છે, એક તો દૂધનું ફાટી જવું એટલે મિથ્યાભ્રાંતિ રાખીને ચારે ગતિમાં પરિભ્રમણ કરવું અને બીજું દહી બની જવું એટલે આત્માની શુદ્ધ અવસ્થા, મોક્ષને પામવું અને એ સત્પુરુષના આશ્રયમાં રહીને જ થઈ શકે છે કારણ ગુરુ આપણી સુતેલી ચેતનાને જાગૃત કરે છે, મિથ્યાસમજણને તોડી સત્‌સમજણ આપે છે.

'ગુરુ બ્રહ્મા, ગુરુ વિષ્ણું, ગુરુદેવો મહેશ્વર,
ગુરુ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ'

આ શ્લોકમાં ઈશ્વરના ત્રણ રૂપ માનવામાં આવ્યા છે. તત્વ એકજ છે પણ સ્વરૂપ જુદા જુદા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ. એવીજ રીતે આપણને આપણા સત્પુરુષમાં પણ ત્રણ રૂપ જોવા મળે છે. સત્પુરુષ આપણામાં 'દેહથી ભિન્ન તું આત્મા છો' એ ભાવનું નિર્માણ કરે છે એટલે બ્રહ્માનું કામ કરે છે. સત્પુરુષ ગમે ત્યાં હોય ત્યાંથી પોતાના જ્ઞાન દ્વારા આપણું ધ્યાન રાખે છે એટલે કે આત્મભાવમાં સ્થિરતા અને દેહ પ્રત્યે આસક્તિ ભાવ ઓછી કરાવે છે એટલે એ વિષ્ણુનું કામ કરે છે. હવે આપણે એમનું શરણું સ્વીકારી લીધું છે તો એ આપણા કર્મનો ક્ષય કરાવી ભવ પરિભ્રમણથી મુક્ત પણ કરાવે છે. આપણા સ્વરૂપને આપણે એમના શરણમાં રહીને જ પામશું જે મહેશનું કાર્ય છે.

એક સત્પુરુષનું માહાત્મ્ય શબ્દોમાં લખી શકાય તેમ નથી. એમનું માહાત્મ્ય જ્યારે જાગશે ત્યારે જીવ તેમને અંતરંગથી ઓળખી જશે. તેમના અંતરંગને ઓળખવા માટે તેમના પ્રત્યે અત્યંત ભક્તિ-પ્રેમ, શ્રદ્ધા અને અર્પણતા હોવી જરૂરી છે. જેટલો તેમના પ્રત્યે વિશુદ્ધ પ્રેમ અને ભક્તિ જાગશે તેટલી તેમની ઓળખાણ પાકી અને વિશેષ થશે તેટલું જ તેમનું માહાત્મ્ય જાગશે. ◆

ભક્તોની જવાબદારી

પોતાના ભક્તોની જવાબદારી ભગવાન કેવી રીતે ઉપાડી લે છે; જુદે જુદે વખતે જુદી જુદી લીલા કરે છે ને પોતાના ભક્તોની સંભાળ રાખે છે, મદદ માટે તે સદા તૈયાર રહે છે.

સ્વામી વિવેકાનંદના જીવનનો એક પ્રસંગ છે. પરદેશ જતાં પહેલાં તેમણે ભારતનો પ્રવાસ કર્યો હતો. એકવાર તે મધ્ય ભારતના કોઈ પ્રદેશમાં ફરી રહ્યા હતા. રેલમાં મુસાફરી કરીને છેવટે તે કોઈ સ્ટેશને ઊતર્યા. છેલ્લા ત્રણ દિવસથી ખાવાનું મળેલું નહીં, તેથી તેમનું શરીર અશક્ત થઈ ગયું હતું. બપોરનો વખત હતો. તાપ સખત હતો એટલે સ્ટેશનની બહાર જઈ કોઈ ઝાડની છાયામાં કપડું પાથરી તે સુઈ ગયા. ભુખ અને થાકને લીધે તેમને થોડીવારમાં જ ઘસઘસાટ ઉંઘ આવી ગઈ. જીવનના પાછલા વરસોમાં વેદાંતકેસરી બનીને પરદેશમાં જેમણે પુષ્કળ પ્રસિદ્ધિ મેળવી તે મહાન પુરુષની દશા તો જુઓ ! કષ્ટને લીધે તે ઉંધી રહ્યા છે.

થોડો વખત વીતી ગયો ત્યાં તો કોઈ માણસ સ્ટેશન પાસે આવી બધે જોવા માંડ્યો. તેના હાથમાં મોટો થાળ હતો, તેના પર કપડું ઢાંકેલું હતું. બધે જોઈને છેવટે તે સ્વામીજી પાસે આવી પહોંચ્યો ને તેમને જગાડવા માંડ્યો. સ્વામીજી જાગી ગયા. આ અજાણ્યા પુરુષને જોઈ એમને અચંબો થયો. તે પુરુષને પોતાની પાસે બેસાડીને બધી વાત પૂછી. પેલા પુરુષે પોતાનો થાળ સ્વામીજી આગળ ધર્યો ને તેમને ભોજન લેવા કહ્યું.
સ્વામીજીએ કહ્યું, 'ભાઈ, તમે ભૂલ્યા લાગો છો. હું તો તમને ઓળખતો પણ નથી. કોઈ બીજાને બદલે આ ભોજન તમે મને આપવા આવ્યા હો એમ લાગે છે.'

'પેલા પુરુષે કહ્યું, 'ના, હું ભૂલ્યો નથી. આ ભોજન તમારે માટે જ છે, માટે તમે તેને આનંદથી આરોગો.'
છતાં સ્વામીજીની મુંઝવણ ટળી નહીં, એટલે પેલા પુરુષે કહેવા માંડ્યુ,

'જુઓ, આજે બપોરે ભોજન કરીને, મારી મીઠાઈની દુકાનમાં હું સુતો હતો. થોડીવારમાં મને ઘસઘસાટ ઊંઘ આવી ગઈ. ઊંઘમાં એક મહાપુરુષે મને દર્શન આપ્યા ને આજ્ઞા કરી કે મારો ભક્ત ત્રણ દિવસથી ભુખ્યો છે તે સ્ટેશન પાસે એક ઝાડની છાયામાં સુઈ રહ્યો છે તેને માટે તું થોડી મીઠાઈ તથા તાજી પુરી બનાવીને લઈ જા.' સ્વપ્ન પુરું થયું ને ઊંઘ ઉડી ગઈ, પણ સ્વપ્નના પ્રસંગમાં મને વિશ્વાસ આવ્યો નહીં, ઊંઘ કાચી હતી એટલે હું ફરી ઊંઘી ગયો. પણ ઊંઘમાં પાછો એનો એ પ્રસંગ ઉભો થયો ને તે મહાપુરુષે મને ભોજન તૈયાર કરીને અહીં લાવવાની સૂચના કરી. ત્રીજીવાર પણ એજ પ્રસંગ બન્યો. છેવટે સ્વપ્નની વાતને સાચી માની મેં ગરમ પુરી-શાક બનાવ્યા ને મીઠાઈનો થાળ તૈયાર કર્યો. સ્ટેશને આવી મેં આજબાજુ બધે જોયું. પરંતુ તમારા સિવાય ઝાડ નીચે સુતેલા કોઈ મહાત્મા દેખાયા નહીં. તેથી સ્વપ્નમાં જેમના વિશે કહેવામાં આવ્યું છે, તે પુરુષ તમે જ છો એમ માનીને હું તમારી પાસે આવ્યો છું. વખત ઘણો થઈ ગયો છે ને તમે ભુખ્યા છો માટે આ ભોજન જમી લો.

વિવેકાનંદની આંખ ભીની થઈ ગઈ. ઈશ્વરની મહાન કરૂણા ને પોતાના ગુરુની કૃપાનો તેમને ખ્યાલ આવ્યો. તેમણે લાગણીવશ સ્વરે કહ્યું, 'તે મહાપુરુષ કેવા હતા તે જરા કહી બતાવશો ?'

મીઠાઈવાળાએ સ્વપ્નમાં જોયેલા મહાપુરુષનું વર્ણન કરી બતાવ્યું. એ સાંભળીને વિવેકાનંદે પોતાની પાસે પોતાના ગુરુ રામકૃષ્ણ પરમહંસનો ફોટો હતો તે કાઢી બતાવ્યો. મીઠાઈવાળો એ જોઈને આનંદમાં આવી ગયો ને કહેવા માંડ્યો, 'આ જ મહાપુરુષ હતા. આ મહાપુરુષે જ મને આજ્ઞા આપી હતી.'

લાગણીના ઉભરાને આંખ ને અંતરમાં દબાવી દઈ વિવેકાનંદજીએ તે પછી ભોજન શરૂ કર્યું. એમના આનંદનો પાર ન હતો.

આવા પ્રસંગો સાધારણ માણસના જીવનમાં પણ બને છે ને તેથી તેના હૃદયમાં ઈશ્વર પ્રત્યેનો પ્રેમ ને વિશ્વાસ વધે છે. પોતાનું અનન્યભાવે સ્મરણ કરનાર ભક્તોની સંભાળ રાખવા ઈશ્વર સદા તૈયાર રહે છે. પોતાના પ્રેમી ભક્તોના જીવનની જરૂરિયાતો પુરી પાડવાનું તેમનું વ્રત છે. આવા પ્રસંગો પરથી એ વાત સરસ રીતે સમજી શકાય છે. જીવનમાં જરૂરી શ્રદ્ધાભક્તિ પેદા કરીને આનો અનુભવ પણ કરી શકાય છે. ◆

HEALTH TO HAPPINESS

CONSTANT CRAVING

- BY DIETICIAN
UTSAVI D CHHEDA , MUMBAI

Every part of you is perfect, whole and complete and your appetite is no exception. Your food cravings and voracious appetite don't mean that something is wrong with you or that you are weak in any way. Rather they show that your appetite is operating exactly as intended.

Your entire body, including your appetite, reflects the level of peace of mind in your life. Your appetite is designed like an airplane instrument panel- to warn you when spiritual and emotional fuel run low. Hunger is a flashing red light signaling, "I need more peace of mind!"

Animals put on extra weight in preparation for winter hibernation. Human who carry extra weight are in a spiritual hibernation, asleep to their true potential. It's time to wake up from the heavy, tired hibernation of overweight and overeating. When you walk out of the dark winter cave into daylight, you experience your true state of eternal springtime, filled with creativity, success and energy!

It's no accident that you crave a particular food at a particular moment. We crave foods that we hope will give us peace of mind. Cvaing occurs for two reasons: a desire to feel better emotionally or to shift our energy levels. We want to feel peppier or calmer, more secure and confident, less angry or less afraid.

All creatures are driven to fulfill their basic needs for food, water, rest, shelter and peace of mind. If any of these needs go unfulfilled, your body signals you to correct the situation. This process of maintaining a comfortable, healthy balance in your body and mind is called homeostasis. Every food you crave has mood or energy altering properties that will return you to a temporary homeostasis.

If you've struggled with weight and dieting, then you already know how to lose weight better than anyone! Eat less fat and exercise more- it's not rocket science. Yet the reason why there is obesity than ever is due to our overactive appetites. If we weren't hungry all the time, there would be no weight problem.

Every food contains mineral, amino acids, texture, smells and other mood and energy influencing properties. Some are stimulants, some are depressants and some activate the pleasure centers in our brains.

Every food you crave corresponds to a specific emotion or issue calling for your attention. When you're depressed, you're likely to crave a dairy product such as cheese or ice cream. When you're anxious, you'll go for something crunchy such as chips or nuts. In fact there's a biological and psychological reason for each and every food you crave. Once you uncover the underlying emotion, you'll feel a sense of relief stemming from being honest with yourself. At that point, your craving will diminish.

Strategies to overpower your cravings:

WAIT 15 MINUTES

When a craving hits, it takes over your world but it doesn't last long. Distract yourself for 10-15 min. by cleaning the house, filing those papers, playing with your kids or friends, walking your pet, talk to your best friend do gossip or running a fun errand with your spouse. You´ll feel productive or have some much needed fun and forget all about it.

STAY HYDRATED

Water acts as a natural appetite suppressant by keeping your stomach full and fending off dehydration, which can lead to false cravings and hunger. As an added bonus water helps your body by helping the kidney´s flush out waste and it prevents bloating and makes you look thinner.

NEVER GO HUNGRY

Hunger can trigger intense cravings for sugary carbohydrates; so eating smaller meals every 3-4 hours is a good way to control cravings and it also prevents overeating. Eating mini-meals also guarantees that you won't resort to fast food, junk food when the hunger pangs finally strike.

GET YOUR SLEEP

Sleep deprivation and fatigue often lead to carbohydrate cravings because carbohydrates are your body's number one source of energy. Getting enough sleep or making up for lost sleep with a good nap can prevent serious dips in your energy levels that often lead to cravings.

EXERCISE IT AWAY

Life can get pretty hectic and stressful and a little treat sounds like a good pick me up but just think of the calories and the guilt. If you want to make yourself feel better, go for a brisk walk, climb two flights of stairs, do 100 crunches, do jumping jacks or just turn up the music and dance. You'll produce some feel good endorphins and forget all about that treat.

NEVER GO HUNGRY

Hunger can trigger intense cravings for sugary carbohydrates; so eating smaller meals every 3-4 hours is a good way to control cravings and it also prevents overeating. Eating mini-meals also guarantees that you won't resort to fast food, junk food when the hunger pangs finally strike.

BRUSH IT AWAY

A thorough brushing and flossing distracts you and leaves you with a minty taste in your mouth, one that you won't want to ruin with the taste of food.

WRITE IT OFF

Keep a journal and you'll be amazed how often you turn to food in times of stress, depression, anxiety, fatigue or just boredom. A food/mood journal can be extremely helpful in figuring out patterns and devising coping strategies for those stressful times when you would otherwise turn to food. A journal also keeps you honest and it makes you accountable to yourself. Nobody wants to write down that they ate half a pan of brownies.

FORTHCOMING EVENTS

01 – 04 August 2014	Kashay Ni Mandata - Sadhana Shibir, Rajnagar, Parli
01 – 03 August 2014	Speaker's Training Program – Rajnagar, Parli
09 – 10 August 2014	RIYF Inquest Shibir, Rajnagar, Parli
16 -17 August 2014	Shibir for Professionals, Rajnagar, Parli
22 – 29 August 2014	Paryushan Parv - Topic – Anandghan Chovisi, Vasant Smruti Building, 3rd Flr, Dadasaheb Phalke Rd, Sant Gadge Maharaj Junction, Dadar (East), Mumbai 400014
19 – 21 September 2014	SaNiSa Shibir, Rajnagar, Parli (only by Invitation)
26 – 28 September 2014	Spiritual Workshop – Anmol Bhakt Ratna, Rajnagar, Parli

* Venue and Timing of Param Satsang to be held will be informed accordingly.

નોંધ:-

- અમુક અનિવાર્ય ટેકનિકલ કારણોસર ગુરુપૂર્ણિમાનો આ વિશેષ અંક આપ સુધી મોડો પહોચ્યો છે એ બદલ અમે ક્ષમાપ્રાર્થી છીએ.
- સ્થળ સંકોચને કારણે ધારાવાહીક 'બાર ભાવના'નો આ અંકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી. રસ ક્ષતિ બદલ દરગુજર કરશો.

Om Shree Prem Acharayaji's Satsang DAILY relay on ARIHANT CHANNEL at 9 am & 11 pm.

Om Shree Prem Acharayaji's Satsang is available live on www.rajchandrakp.org

PUBLISHED BY : Spiritual Impressions Private Limited
108-109, Runwal Commercial Complex, L.B.S. Marg, Opp. Nirmal Life Style, Mulund (West), Mumbai - 400080.

PRINTED AT : Jayant Printery
352/54, Girgaum Road, Murlidhar Compd., Near Thakurdwar PO, Mumbai - 400002.

EDITOR : Dr. Meena Goshar.

FROM US... TO YOU

- Current subscription amount is Rs. 300/-, valid for 6 bi-monthly issues (subject to change without notice). Subscription (new or renewal)
- Amount may be deposited by cheque in any branch of HDFC Bank, for credit of 'Spiritual Impressions Pvt. Ltd.' having Current A/c. no. 01432320011590 with Crawford Market, Mumbai
- Branch and payment details, with CORRECT AND COMPLETE address, contact number and email id of subscriber, emailed to info@simpl.in to get an acknowledgement. Please allow 2 weeks for processing.
- Ananya Parivartan can be a wonderful gift and we will deliver the first issue to the recipient with a nice (personalized, if you so want) message on your behalf. Simply, deposit the subscriptions in bank and email details of all recipients to info@simpl.in and let us do the rest.
- Timely delivery is 100% dependent on CORRECT AND COMPLETE address. Please carefully check address label on the envelope in which you receive an issue and email required corrections/ additions to info@simpl.in
- Please register your email with us to get intimation of each dispatch as well as a timely reminder, when renewal becomes due so that you do not miss any issue.
- All despatch/delivery/subscription related queries may be emailed to info@simpl.in
- Articles/contributions for publication in Ananya Parivartan may be sent to -
  Sanjiv Rawell - srrawellco@yahoo.co.in /
  Meena Goshar - mgoshar@yahoo.com

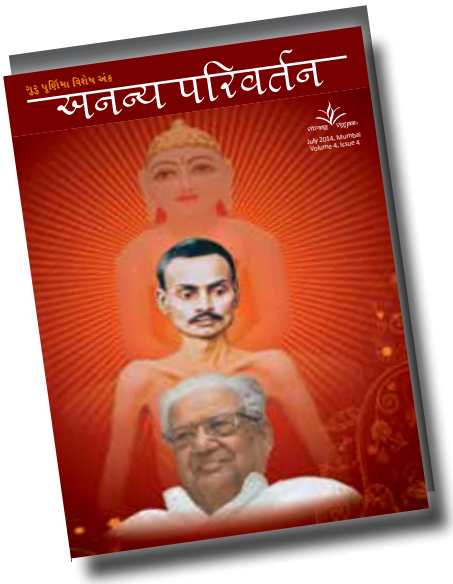
FOR SUBSCRIPTION AND OTHER DETAILS CONTACT

Ahmedabad	Ashitbhai Sanghavi	08000323456	ashitsanghvi@live.com
Anand	Amitbhai Shah	09824081071	pinami@yahoo.com
Bengaluru	Kiranben Sanghrajka	09448906066	kiranjs@yahoo.com
Chennai	Chandaben Doshi	044 32974779	daksha_cal@yahoo.com
Delhi	Keatanbhai Shah	09958916680	keatan.shah@gmail.com
Dhule	Dhirajlal P. Shah	09423324822	dpshah37@hotmail.com
Gadag	Virendrabhai Lodaya	09448165256	pushpacotton@gmail.com
Hubli	Anilji Ostwal	09448453747	anilostwal@yahoo.co.in
Hyderabad	Virchandji Lalwani	040 66782005	sandeep78_v@yahoo.com
Jabalpur	Harishbhai Khokhani	09300108771	gaurav.khokhani@gmail.com
Jamshedpur	Dilipbhai Gandhi	09334048224	bhavingandhi85@hotmail.com
Kolkata	Manojbhai Desai	09831270630	manojdesai02111962@gmail.com
Mumbai	SIMPL Office	022 25900121	info@simpl.in
Pune	Rameshji Oswal	09371006817	pharma.shree@rediffmail.com
Rajkot	Yogenbhai Doshi	09824429750	yogen72@gmail.com
Vadodara	Priyaben Vashi	09376238819	priyavashi24@yahoo.com

ઉત્તમ દાન - 'જ્ઞાનદાન'

પૂણ્યની કમાણી અને ઉત્તમ દાન - 'જ્ઞાનદાન'નો લાભ અવશ્ય લેવા જેવો છે.

કહેવાય છે કે જ્ઞાનદાન એ ઉત્તમ દાન છે. વર્ષગાંઠ, લગ્નદિન, પુણ્યતિથિ વિગેરે પ્રસંગો જ્ઞાનદાન માત્રથી સાચી રીતે યાદગાર બની રહે છે. જ્ઞાનદાનના હેતુએ 'અનન્ય પરિવર્તન'ના એક અંકની sponsorship '૪૧,૦૦૦/- તથા વાર્ષિક (૬ અંકની) ' ૨,૨૧,૦૦૦/- રાખવામાં આવેલ છે. એક અથવા વધુ અંકના sponsor નો સંદેશ, photo સાથે sponsored અંકમાં આપવામાં આવશે. કોઈપણ અંકના પ્રકાશન પેટે આથી ઓછી રકમના મળેલ જ્ઞાનદાનની સ્વીકૃતિ તે અંકમાં જણાવવામાં આવશે. આ સિવાય advertisement દ્વારા પણ જ્ઞાનદાનનો લાભ ઉપલબ્ધ છે. તેના દરો નીચે મુજબ રહેશે.

જ્ઞાનદાન નો ઉત્તમ લાભ લેનાર દાતા

રૂા. ૫,૦૦૦ માહિમ મીરાબેન સત્સંગ ગ્રુપ તરફથી.

SPONSORSHIP ના RATES આ પ્રમાણે છે

BACK COVER	RS. 11000/-
INSIDE FRONT COVER	RS. 7500/-
INSIDE BACK COVER	RS. 6000/-
COLOUR PAGE	RS. 5000/-

SPONSORSHIP CONTACT

સંજીવ રાવલ - 9820186548	ડૉ. મીના ગોશર - 9819317038	પ્રતિભા છેડા - 9324715450

સર્વાર્પણ દિવસ
મુંબઈ

આભાર

ગુરુપૂર્ણિમા વિશેષ અંક માટે રૂા. ૨૫,૦૦૦/-
ભંડારી સ્ટીલ મેટલ એન્ટરપ્રાઈઝ, ચેન્નઈ તરફથી

Mera yogdaan inke liye

MERA YOGDAAN INKE LIYE

We need 'you' in our endeavours to transform lives of the under-privileged. You can suppport any / All initiatives of the ongoing communtity development programmes at Parli. All donations are exempt from tax under section 8O G of the Income Tax Act .

All Donatios may be made by Cheque/DD in favour of "Shrimad Rajchandra Aatma Tatva Research Center" and sent to 702, 7th floor, Sharda Chambers, 15, New Marine Lines, Mumbai 400020.

vitraag vigyaan

Shrimad Rajchandra
Aatma Tatva Research Centre

Raj Nagar, Parli, Post Gothavade, Taluka Sudhagadh, Off Khopoli - Pali Road, Dist. Raigad - 410 205, Maharashtra.
Tel : + 91 - 2142 - 699091 • info@rajchandrakp.org • www.rajchandrakp.org